

Gibanje MLADI RAZISKOVALCI KOROŠKE

Mladi raziskovalci Slovenije

Področje: interdisciplinarno (psihologija-sociologija)

ŽENSKA - ZLOČIN IN KAZEN?

Avtorici: Nika Kotnik in Leoni Jošt

Mentorici: dr. Mojca Čerče, univ. dipl. psih., Alenka Kac Herkovič, prof. soc. in ang.

Slovenj Gradec, 2023

Gimnazija Slovenj Gradec, Gosposvetska 2, 2380 Slovenj Gradec

POVZETEK

V raziskovalni nalogi z vidika sociologije in psihologije predstavlja značilnosti ženske kriminalitete v Sloveniji.

V teoretičnem delu naloge navajava statistični pregled ženskih kriminalnih dejanj, značilnosti ženskega zločina ter možnosti in pomen resocializacije obsojenk. Opiševa namen zaporne kazni, reakcije obsojenk na odvzem prostosti s posledičnimi vedenjskimi vzorci in pojavom telesnih in psihičnih simptomov. Izpostavlja problem odvisnosti od drog ter pomen ohranjanja stikov z zunanjim okoljem.

V praktičnem delu je opisan obisk zapor na Igu, navajava izsledke ankete in intervjujev z obsojenkami in intervjujev s strokovnimi delavci.

Namen naloge je raziskati razlike med kriminalnimi dejanji moških in žensk, spoznati in raziskati delovanje edinega slovenskega ženskega zapor na Igu, proučiti možnosti in uspeh resocializacije, pomen stikov obsojenk z zunanjim svetom, pogostost in naravo psihičnih motenj v zaporu ter pojavnost agresije med zaprto populacijo s poudarkom na razlikah med spoloma.

Ugotovili sva, da se kriminalna dejanja med spoloma razlikujejo, da je med ženskami delež nasilnih kaznivih dejanj manjši, da je prestajanje kazni na Igu naravnano v proces resocializacije, ki ga podpirajo zunanje institucije, da je agresivno vedenje pogostejše pri moških kot ženskah in da imajo ženske v zaporu pogosto psihične težave ter so nagnjene k samopoškodovanju.

Ključne besede: zločin, zapor, obsojenka, kazen, resocializacija, agresija, čustvene stiske, droge, ženski zapor na Igu

ABSTRACT

In the research paper we present female delinquent behaviour in Slovenia from a sociological and psychological point of view.

We present the statistical data referring female criminal acts, the characteristics of it and the meaning of re-socialisation. We describe the purpose of imprisonment and how it effects inmates' behaviour and well-being. In addition, we point out the importance of contacts to the people outside the prison and the problem of drug addiction.

We describe the visit to Ig prison, present the results of the questionnaire and interviews with inmates and prison employees and other professionals who collaborate with the prison.

The aim of this paper is to explore the differences between criminal acts of men and women, to present the organisation and specifics in the Ig prison, to find out more about the possibilities of re-socialisation, the aggressive behaviour in prison, the psychological problems of inmates and the importance of keeping contacts with people outside the prison, especially family and partners.

We found out that in fact the gender determinates the criminal act, women are mostly convicted because of fraud and stealing, the Ig prison is focused on the process of re-

socialisation with the help of non-profit organisations. We also concluded that male inmates are more aggressive and that there are a lot of psychological diseases and self-harm among women.

Key words: crime, prison, female inmate, punishment, re-socialisation, aggression, emotional distress, drugs, lg prison

ZAHVALA

Pri izvedbi raziskovalne naloge so nama bili v veliko pomoč prijazni ljudje, ki so naju podprli v ideji in želji, da predstaviva različne vidike manj poznane teme o zločinu in kazni pri ženskah v Sloveniji, vključno z mnogimi psihološkimi posebnostmi teh.

Najprej se zahvaljujema mentoricama, Alenki Kac Herkovič, profesorici sociologije, in dr. Mojci Čerče, profesorici psihologije, ki sta verjeli, da lahko uspemo kljub mnogim omejitvam in začetnim težavam.

Prav posebna zahvala gre gospe Luciji Božikov, brez katere bi obupali že na začetku in skupaj z mentoricama Leoni ne bi dobila edinstvene priložnosti, da obišče zapor na Igu, spozna tam zaposlene in obsojenke. Iskrena hvala tudi za neverjeten odziv pri sodelovanju obsojenk pri izpolnjevanju anket.

Hvala vodji oddelka za vzgojo v zaporu na Igu, gospe Vesni Kopač, ki je bila najina gostiteljica in ena izmed sogovornic v intervjuju, gospe psihologinji Andreji Demšar ter gospe Tanji Pernišek, inšpektorici operativni vodji.

Gospod Martin Lisec nama je odprl druge poglede na prestajanje zaporne kazni, za njegov čas in prijazno sodelovanje najlepša hvala.

Hvala tudi profesorici Katji Kotnik za lektoriranje in strokovne nasvete.

Na koncu hvala vsem, ki ste naju med pripravo naloge srečali pisno, osebno ali po spletu in nama kakorkoli pomagali.

KAZALO VSEBINE

POVZETEK	2
ABSTRACT	2
ZAHVALA.....	4
KAZALO VSEBINE	5
Kazalo slik	6
Kazalo grafov	6
Kazalo prilog	6
OPREDELITEV PROBLEMA	7
CILJI IN HIPOTEZE	8
Raziskovalna vprašanja.....	8
Hipoteze	8
TEORETIČNI UVOD.....	9
Kriminaliteta v Sloveniji v številkah	10
Značilnosti ženske zločinke, ženskih kriminalnih dejanj in prestajanje kazni	12
Drugačnost ženskih kriminalnih dejanj	14
Resocializacija.....	16
Kaj je zapor?	18
Konflikti in agresija v zaporih	19
Začetki ženskih zaporov	19
Prestajanje zaporne kazni na lgu.....	20
Zapor na lgu skozi čas.....	21
METODA	22
Udeleženci	22
Raziskovalne metode in tehnike	22
Postopek zbiranja podatkov	22
REZULTATI IN INTERPRETACIJA	24
Preverjanje 1., 2., 3. raziskovalnega cilja (sociološki del).....	24
Preverjanje 4., 5. in 6. raziskovalnega cilja (psihološki del)	30
Analiza ankete	34
Vrednotenje hipotez (interpretacija)	38
SKLEPI	42

Omejitve in pomanjkljivosti naloge.....	42
Prednosti naloge in osebni vtisi	43
Predlogi za nadaljnje raziskovanje	44
ZAKLJUČEK.....	46
VIRI IN LITERATURA.....	47
Ustni viri	47
Spletni viri.....	47
Na spletu objavljene diplomske naloge in magistrska dela	48
Literatura	48
Slikovno gradivo	49
PRILOGE.....	51
PRILOGA 1: Anketni vprašalnik poslan na Igu	51
PRILOGA 2: Intervjuji	54

Kazalo slik

Slika 1: Število izrečenih glavnih sankcij (Plesničar, 2018).....	11
Slika 2: Obsojene osebe po poglavju kazenskega zakonika in po spolu, Slovenija 2021 (SURS, 2021).....	12
Slika 3: Telefonska govorilnica na Igu (Antić Gaber, 2017)	20
Slika 4: Zavod za prestajanje kazni zapora Ig (Šori, 2014).....	21
Slika 5: Obsojene osebe po poglavju kazenskega zakonika in po spolu, Slovenija 2021 (SURS, 2021).....	24

Kazalo grafov

Graf 1: Razlog obsodbe na zaporno kazen	25
Graf 2: Priprave na odpust iz zapora	28
Graf 3: Načini vzdrževanja stikov z družino.....	31
Graf 4: Starostna struktura anketiranih	34
Graf 5: Razlog obsodbe na zaporno kazen	35
Graf 6: Načini vzdrževanja stikov z družino.....	36

Kazalo prilog

Priloga 1: Anketni vprašalnik za obsojenke na Igu

Priloga 2: Intervjuji

OPREDELITEV PROBLEMA

V nalogi bova predstavili raziskovanje kriminalitete pri ženskah, delovanje edinega ženskega zapora pri nas s poudarkom na resocializaciji, pripravi na življenje po prestani kazni. Raziskali bova pogoje v posameznih zaporih in kako le-ti vplivajo na izraženost agresije med obsojenci. Najin namen je ugotoviti, ali obstajajo razlike v agresivnem vedenju med spoloma. Predstavili bova tudi psihične motnje, ki se pojavljajo pri zaprtih osebah, ter kako jim ob tem pomagajo strokovni delavci. Poskušali bova prikazati pomen stika obsojenke z zunanjim svetom.

Kriminaliteta je predmet proučevanja številnih področij, med drugim tudi psihološkega in sociološkega, ki sta interdisciplinarno predstavljena v raziskovalni nalogi. Sociologi preučujejo predvsem sociološke teorije odklonskosti, pojavnost in oblike kriminala, vpliv kriminala na družbo ter dileme in načine kaznovanja. Psihološko raziskovanje kriminalitete je vezano na psihične motnje zaprtih oseb, raziskovanje konfliktnosti in agresije, na psihološke teorije odklonskosti Sigmunda Freuda ter na vpliv t. i. socialne vloge »zapornika«. Področji se integrirata in dopolnjujeta predvsem pri temi resocializacije.

Temo za raziskovalno nalogo sva izbrali zaradi nepoznavanja področja ženske kriminalitete, ki je v primerjavi z moškimi raziskovalno gledano zapostavljena. Mogoče je na odločitev delno vplivala tudi televizijska serija o ženskih zaporih v Ameriki, saj se je kar samo postavilo vprašanje, kako prestajanje zaporne kazni za ženske poteka pri nas.

Izhajali sva iz dosedanjih raziskav D. Tadič¹ (2012; 2014) in M. Mihelj Plesničar² (2012, 2018), ki sta aktivno proučevali žensko kriminaliteto v Sloveniji. Življenje v slovenskih zaporih je natančno opisala D. Žist³ (2008) v knjigi Utrinki življenja za rešetkami, ki se sicer bolj osredotoča na moške zapore. Zapor na Igu je tekom let v sodelovanju z Ministrstvom za pravosodje izdal več publikacij, razprav in člankov, ki dopolnjujejo teoretično osnovo naloge. Po začetnem brskanju po literaturi sva ugotovili, da je o tem pravzaprav malo napisanega. Zadnji dostopni statistični podatki so iz leta 2021.

Menili sva, da lahko z obiskom v zaporu in osebno izkušnjo nalogo bolje pripraviva in vsebinsko obogativa. Mnogi so bili prepričani, da so najine želje težko uresničljive zaradi zakonskih in etičnih omejitev. Po mnogih poslanih prošnjah in prvih odgovorih sva razumeli negativne napovedi. Ko sva vendarle prejeli pozitiven odgovor, so sledile dileme o vsebini vprašanj za intervjuje in anketo ter o pripravljenosti obsojenk za sodelovanje.

»O zaprtih ženskah v Sloveniji razpolagamo z majhnim obsegom empirične vednosti. Na Slovenskem je bila ta populacija edine večje praktične raziskave deležna v sedemdesetih letih, ko se je v takratnem KPD Ig pričel projekt implementacije socioterapevtske usmeritve v strokovno obravnavo zaprtih oseb« (Tadič, 2014).

Z najino raziskavo sva želeli pokazati, da je ženska kriminaliteta v pojavnosti in oblikah drugačna od moške, da je neuspeh resocializacije vezan na nestimulativno zunanje okolje, odvisnost in psihične motnje, da je prestajanje kazni v ženskem zaporu na Igu dostojno in primerno naravnano, da se v zaporih pogosto pojavijo psihične motnje s samomorilnostjo in depresijo, da stiki z zunanjim okoljem pomembno vplivajo na psihično zdravje in počutje

¹ Tadič: raziskovalka ženske kriminalitete v Sloveniji

² M. Plesničar: raziskovalka ženske kriminalitete v Sloveniji, docentka na pravni fakulteti v Ljubljani

³ Žist: avtorica, novinarka

zaprtih oseb ter da zaradi sobivanja v zaporu prihaja do konfliktov, a da je agresivno vedenje pogostejše med moškimi obsojenci.

CILJI IN HIPOTEZE

V raziskovalni nalogi sva si zastavil sledeče raziskovalne cilje in hipoteze.

Raziskovalna vprašanja

Izvedeti želiva:

1. Kakšne so razlike v pogostosti kriminalnih dejanj moških in žensk?
2. Kakšna kazniva dejanja so vzrok za odvzem prostosti pri ženskah?
3. Kako poteka resocializacija obsojenk, kakšni so uspehi resocializacije, kako pogosto je povratništvo?
4. Kakšen je pomen stikov obsojenk z zunanjim svetom?
5. Kakšne psihične motnje so značilne za zaprto populacijo, kako pogosto se pojavljajo?
6. Kako pogosto se v zaporu pojavlja agresivno vedenje in ali obstajajo razlike med spoloma?

Hipoteze

1. Stopnja kriminalitete pri ženskah je manjša kot pri moških.
2. Nasilna dejanja pri ženskah niso glavni razlog za odvzem prostosti, predvidevamo, da so v ospredju tatvine in goljufije, saj so ženske manj fizično nasilne.
3. Stopnja povratništva v ženskem zaporu na lgu je precej visoka, domnevamo, da je vsaj polovica obsojenk povratnic.
4. Obsojenke, ki imajo stik z osebami izven zapora (npr. z družino, znanci), lažje prestajajo zaporno kazen (imajo manj odklonov, so bolj uspešne v procesu resocializacije) in doživljajo manjšo raven agresije, stresa in ostalih motenj.
5. V zaporu so pogosto prisotne psihične motnje (npr. depresija, samomorilnost).
6. Agresija v zaporu je pogostejša pri moških kot pri ženskah ter se kaže na različne načine.

TEORETIČNI UVOD

Z odklonskostjo in kriminaliteto so se mnogi raziskovalci začeli ukvarjati že v drugi polovici 18. stoletja. Njihov glavni cilj je bil prepoznati značilnosti človeka, ki pogojujejo zločine. Italijanski vojaški zdravnik Cesare Lombroso (v Počkar in Krajnc, 2011) ⁴ v knjigi *Delinkventni človek* opiše tipičnega zločinca, ki je fiziološko in psihološko nižje razviti človek s sploščenim nosom, nizkim čelom, velikimi ušesi in veliko čeljustjo. Lombroso (v Počkar in Krajnc, 2011) v zločinec ni občutljiv za bolečino, ne čuti strahu, krivde ali sramu. Nagnjen je k lenobi, spolnosti, laganju in alkoholu. Navedene značilnosti veljajo za moške. Ženska zločinka je drugačna. Lombroso (v Počkar in Krajnc, 2011) meni, da je v vsaki ženski nekaj zločinskega, a so večinoma neškodljive. Ženske imajo veliko skupnega z otroki, po naravi so bolj ljubosumne, nagnjene k maščevanju in prefinjeno krute. Če odpovedo mehanizmi pobožnosti in materinstva, je ženski zločin neprimerno hujši od moškega. Kot tip rojene zločinke izpostavi prostitutko (povz. po Počkar in Tavčar Krajnc, 2011).

Britanski psiholog Eyesenck⁵ večjo nagnjenost k odklonu pripiše ekstrovertiranim osebam in izpostavi primarno socializacijo kot temelj razvoja posameznika in njegovega vedenja (povz. po Počkar in Tavčar Krajnc, 2011).

Psihoanalitik Sigmund Freud⁶ (je zločinsko vedenje opisal kot posledico premočnega nadjaza, ki povzroča močne občutke krivde. Človek stori zločin zato, da bi bil kaznovan, saj mu kazen prinaša olajšanje. Človek s šibkim nadjazom svojega vedenja ne nadzoruje, deluje impulzivno in želi takoj zadovoljiti svoje potrebe, kar lahko vodi v neustrezno vedenje oziroma odklon (povz. po Počkar in Tavčar Krajnc, 2011).

Socialnopsihološke študije in teorije poskušajo razložiti odklonsko vedenje v povezavi s starši kot odzive na stresne in neugodne družinske razmere, npr. alkoholizem, revščina.

Ženska je po naravi krhka in nežna, svoj odklon kaže v neženskem ali proti ženskem vedenju. Prostitutke, nasilne ženske, odvisnice, tatice so poleg formalno naložene kazni deležne tudi izrazitega neodobravanja in stigmatizacije s strani družbe. Po mnenju Otta Pollaka⁷ so ženske boljše zločinke od moških zaradi svoje naravne sposobnosti laganja in pretkanosti. V smislu koncepta kavalirstva so zaradi moških sodnikov in policistov po navadi milejše, prijaznejše obravnavane od zločincev.

»Zaporna kazen zasleduje štiri cilje: varstvo družbe (onesposobitev), kaznovanje storilca, zastraševanje in resocializacijo. Zapor je temeljni simbol družbene izločitve delinkventov, stene zapora pomenijo mejo med čistim in umazanim. Vendar zapor ni avtonomen sistem moči, ampak instrument države, ki ga oblikuje širše socialno okolje« (Macura, 2010).

⁴ Lombroso (v Počkar in Krajnc, 2011) : (1835–1909), italijanski vojaški zdravnik, kriminolog. Knjigo *Delikventni človek* je napisal leta 1876.

⁵ Eyesenck: (1916-1997), nemški psiholog, delo *Dimenzije osebnosti*.

⁶ Freud: (1856-1939), avstrijski nevrolog in psiholog teorija osebnosti-id, ego, superego.

⁷ Pollak: (1908–1998), pisatelj in profesor sociologije v Ameriki, leta 1950 je napisal knjigo z naslovom *Kriminaliteta žensk*.

Po Foucaultovem⁸ mnenju je kriminallec tisti posameznik, ki prekine družbeni dogovor zaradi osebnega interesa, želje ali nuje, četudi se zaveda, da je njegovo dejanje neprimerno (povz. po Počkar in Tavčar Krajnc, 2011).⁹

Zvonarevič¹⁰ (1995, v Macura, 2010) je poskusil razložiti, zakaj večina ljudi kriminalnega dejanja vendarle ne stori, verjetno je to vezano na priložnost, spretnost, veščine, vztrajnost, čustveno stabilnost ter strah pred posledicami in kaznijo.

Kriminaliteta v Sloveniji v številkah

Slovenija sodi v skupino manj kaznovalno naravnanih držav. Število zaprtih oseb v Sloveniji se sicer zvišuje, po osamosvojitvi se je spremenila zakonodaja, počasi se je zaostрила kaznovalna politika. Do očitnega porasta izrečenih kazni je prišlo v letu 2013, najverjetneje vezano na Novelo zakona o kazenskem postopku¹¹. Slovenska raziskovalka ženske kriminalitete D. Tadič navaja (2012, 2014), da je bilo v letu 2003 dnevno zaprtih povprečno 33 žensk, v letu 2013 pa kar 66.

M. Plesničar (2012, 2018) s svojimi ugotovitvami potrjuje, da se posledice zaostrovanja kaznovanja med leti 2012 in 2014 izraziteje kažejo prav na ženski populaciji, kar je razvidno iz višjega števila povprečno zaprtih žensk za krajše in daljše kazni, izjema so le najdaljše kazni. Ob iskanju odgovorov, zakaj tak trend, so z analizami dokazali, da ne gre za spremembe v pogostosti in vrsti kaznivih dejanj, saj te ostajajo relativno stabilne. Navajajo dileme o enakosti obravnave ženske in moškega na sodišču, o »blažjih« obravnavah in manj strogih kaznih za ženske v preteklosti, a drugačnem dojemanju storilke kaznivega dejanja danes, predvsem v luči enakopravnosti spolov in osebne odgovornosti.

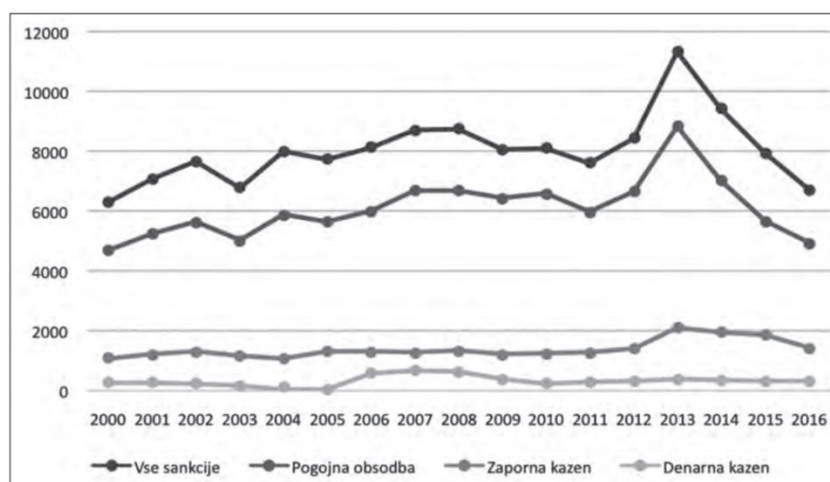
»Približevanje enakosti kaznovanja pri obeh spolih dejansko pomeni zaostrovanje« (Plesničar, 2018).

⁸Foucault: (1926-1984), francoski filozof, delo Nadzorovanje in kaznovanje.

⁹Vse omenjene avtorje pod opombami od 4 do 8 avtorici M. Počkar in M. Tavčar Krajnc (2011) v Učbeniku za sociologijo navajata brez letnic, zato tudi v tem delu ostajajo navedbe avtorjev brez letnic.

¹⁰Zvonarevič: (1922-1995), hrvaški psiholog, Socialna psihologija.

¹¹Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-K), Ur. list RS, št. 91/2011 s 14. 11. 2011.

Graf 1: Število izrečenih glavnih sankcij 2000–2016, SURS

Slika 1: Število izrečenih glavnih sankcij (Plesničar, 2018)

V Sloveniji je bilo v letu 2021 pravnomočno obsojene 2,8 osebe na 1000 prebivalcev, med regijami izstopa jugozahodna Slovenija s 4,6 obsojene osebe na 1000 prebivalcev. V letu 2021 je bilo na kazenskih sodiščih pravnomočno obsojenih za 19 % več polnoletnih in za 23 % več mladoletnih storilcev kot leta 2020. Najpogostejše obsojeno kaznivo dejanje med polnoletnimi osebami je bila tatvina (15 %). Večje število obsojenih je vezano predvsem na epidemiološko situacijo, ki je dlje časa omejevala delo sodišč.

V okviru kaznivih dejanj zoper zakonsko zvezo, družino in otroke so bili za nasilje v družini večinoma obravnavani moški (99 %), v primerih, kjer je prišlo do odvzema mladoletne osebe, so bile v vseh primerih krive ženske.

»Najpogostejša kazniva dejanja so dejanja zoper čast in dobro ime, zakonsko zvezo in gospodarstvo« (Plesničar, 2012).

Spodnji graf prikazuje delež kaznivih dejanj po spolu, ženske so bile največkrat obravnavane zoper premoženje in pravni promet (povz. po SURS¹², 2021).

¹² SURS- Statistični urad Republike Slovenije.

Obsojene osebe po poglavju kazenskega zakonika in spolu, Slovenija, 2021

Slika 2: Obsojene osebe po poglavju kazenskega zakonika in po spolu, Slovenija 2021 (SURS, 2021)

Značilnosti ženske zločinke, ženskih kriminalnih dejanj in prestajanje kazni

Lombroso (v Počkar in Krajnc, 2011) je skupaj s svojim svakom leta 1895 objavil teorijo o ženski kriminaliteti La Donna Delinquente. Ob primerjavi lobanj sta ugotovila, da je lobanja ženske kriminalke bolj podobna moški lobanji, kriminalni moški pa ima več anomalij in je evolucijsko podoben divjaku. Prestopniška ženska ima po njunem prepričanju drugačen, moški, izgled in prezgodaj dozori (povz. po Počkar in Tavčar Krajnc, 2011).

Lombroso (v Počkar in Krajnc, 2011) meni, da je sicer v vsaki ženski nekaj zločinskega, a so ženske večinoma neškodljive. Običajno jih v neprimerno dejanje zvabi skušnjava ali prigovarjanje drugih. Če odpovedo mehanizmi pobožnosti in materinstva, je ženski zločin neprimerno hujši od moškega. Ženska je po naravi zlobnejša, manj sočutna, maščevalna, ljubosumna, nemoralna in otročja, prav te lastnosti pogojujejo hujši zločin od moškega. Kot tip rojene zločinke izpostavi prostitutko. Ženske so v socializacijskih procesih drugače vzgajane, so bolj nadzorovane in morajo stremeti k ženskemu idealu, torej biti mati in dobra žena (povz. po Počkar in Tavčar Krajnc, 2011).

Feministke se z Lombroso (v Počkar in Krajnc, 2011) m ne strinjajo, prepričane so, da so njegova razmišljanja zelo vplivala na teorije o ženski kriminaliteti (povz. po Počkar in Tavčar Krajnc, 2011).

Biološko usmerjeni kriminologi povezujejo večji delež nasilnih dejanj pri moških s testosteronom, ki naj bi bil vzrok večje nagnjenosti moškega k nasilju ter nasploh odzivom na socialne provokacije (povz. po Kanduč, 2001).

Kriminologi so poskušali razložiti žensko kriminaliteto z različnimi dejavniki tveganja, ki so lahko nezavedni ali zavestni, genetski, razvojni, torej povezani z učenjem in primarno socializacijo, lahko so biološki, psihološki ali sociološki.

V pregledu tradicionalnih teorij je moč razbrati, da je bil ključni vzrok ženske kriminalnosti praviloma neka »patologija« (ali vsaj »abnormalnost«) pri ženski, kot so odsotnost ali oslabele materinske »instinkti«, prezgodnja biološka zrelost, motnje na področju spolnega življenja, čustvene motnje zaradi reproduktivnih funkcij, nevroza, depresija, osamljenost, neuspeh pri doseganju kulturno opredeljene uspešnosti in druge. Za razumevanje nasilnega vedenja je potrebno osvetliti vlogo jeze, ki je s kriminološkega vidika nevarno čustvo in se izrazi ob negativni izkušnji, podžiga težnjo po maščevanju, ustvarja energijo za aktivno delovanje in povečuje verjetnost inkriminiranega dejanja.

Ženske razmišljamo drugače kakor moški (»in a different voice«). Na njihovo razmišljanje vpliva etika medosebne povezanosti (»odnosnosti«), skrbi in odgovornosti za bližnje, ne pa značilno »moška« morala, ki temelji na avtonomnosti, abstraktni logiki, racionalni kalkulaciji, splošnih pravilih in ločenosti od drugih oseb (povz. po Kanduč, 2001).

Ženske niso vedno storilke kriminalnega dejanja, so tudi motiv zanj, lahko spodbujajo ali izkoriščajo moške, ki dejanje na koncu storijo, hkrati pa so v zločin porinjene s strani njihovih partnerjev.

»Velik delež zaprtih žensk se sooča z osebno zgodovino doživetih zlorab« (Tadič, 2014).

Avtorica v članku iz leta 2014 navaja podatke tuje literature, na Finskem bi naj bile kar 3 od 4 zaprtih žensk žrtve partnerskega nasilja, na Norveškem je o čustveni zlorabi spregovorilo skoraj 40 % obsojenk. Po drugih podatkih bi naj približno polovica žensk imela pred odvzemom prostosti travmatično izkušnjo, kar predstavlja dejavnik tveganja za poslabšanje duševnega zdravja. Na pojav kriminalnih dejanj ima po mnenju M. Plesničar (2012, 2018) velik vpliv neugodno in nestimulativno socialno okolje.

»V zadnjem desetletju je strma rast števila zapornic posledica kaznivih dejanj v zvezi z mamili, težave z zasvojenostjo v ženskih zaporih so nesorazmerno večje« (Tadič, 2019). Odvisnice se vključujejo v različne programe odvajanja, uporablja se opioidna substitucijska terapija.

V literaturi je moč zaslediti zapise o možnih načinih vnosa droge v moške zapore, npr. v paketih, ki so jih pošiljali ali prinašali svojci obsojenih, v pismih, zapakirano v originalno embalažo živil, v nekaterih primerih so obsojencem ljudje metali drogo čez zaporniški zid, zavito v kepo papirja, žogo ali kaj podobnega. Obsojenci so drogo po prostih izhodih prinašali sami, skrito v svojem telesu (povz. po Žist, 2008).

Ženske zapornice imajo več zdravstvenih težav, vezanih na biološki spol (hormonske spremembe, nosečnost, porod). Samopoškodovanje in poskusi samomorov so v ženskih zaporih pogostejši (povz. po Tadič, 2019).

URSIKS¹³ je leta 2003 uvedla strategijo preprečevanja samomorov v zaporu, ki je usmerjena v prepoznavo in oceno samomorilne ogroženosti vsake novo sprejete osebe. Zaprtim osebam v stiski pomoč nudijo najprej zavodski strokovni delavci (psihologi, pedagogi, socialni delavci in zdravstveno osebje), ki se povezujejo z zunanjimi strokovnjaki (psihiatri in kliničnimi psihologi). V zaporu za prestajanje kazni lg je v okviru aktivnosti NIJZ ob svetovnem dnevu za preprečevanje samomorov 8. 9. 2022 potekala delavnica za zaposlene z naslovom »Nisi okej? Povej naprej«. Vodja delavnice, prof. dr. Vesna Švab, je pohvalila dosedanje strategijo

¹³ URSIKS- Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij

preprečevanja samomorov in podala priporočila o komunikaciji in ravnanju z ogroženo osebo. (povz. po GOV.si, 2022)

URSIKS v svojih letnih poročilih navaja ugotovitev, da je prestajanje kazni žensk vezano na njihovo vlogo v družini, predvsem vlogo matere, in jim prestajanje kazni predstavlja stisko z občutki tesnobe, nemira, krivde in samoobtoževanja (povz. po Tadič, 2014).

»Prestajanje kazni ženske doživljajo težje, soočajo se s pogostejšimi občutki sramu, tudi njihov položaj med prestajanjem kazni je težji in so v družbi izpostavljene močnejšim procesom stigmatiziranja kot moški« (Tadič, 2014).

Zapor zaprti osebi ne odvzame le možnosti neomejenega gibanja, odvzame vsaj v določeni meri tudi stike z družino, prijatelji in znanci. Odsotnost stikov ima negativni vpliv na psihično stanje obsojencev kakor tudi na njihovo prilagoditev na življenje na prostosti po odpustu iz zapora (povz. po Žist, 2008). Z namenom omiliti vpliv prestajanja kazni na širšo družino in ohranjanja stika z zunanjim svetom so dovoljena dopisovanja, telefonski pogovori, obiski, poseben privilegij so prosti izhodi. Cugmas (2016) v svoji magistrski nalogi ugotavlja, da obiski na obsojence v glavnem delujejo zelo ugodno in pomirjujoče.

Zaprte ženske imajo pogosto nižjo stopnjo izobrazbe in pred obsodbo opravljajo slabše plačana in manj zahtevna dela, ob tem so večkrat finančno odvisne od drugih oseb, partnerjev. Slabši ekonomski položaj jim ob dejstvu, da je lg lahko tudi precej oddaljen od njihovega doma, zmanjšuje uresničevanje pravic, predvsem obiskov in koriščenja izhodov.

V primerjavi z zaprtimi moškimi ženske redkeje izražajo nasilne oblike vedenja, so manjša grožnja za varnost institucije ter redkeje pobegnejo iz zapora.

Drugačnost ženskih kriminalnih dejanj

Sindrom pretepe ne ženske

Eden izmed razlogov ženske kriminalitete je nasilje v partnerskih zvezah.

»Sindrom pretepe ne ženske je bil oblikovan na osnovi teorije kroga, ki se dogaja v družinskem nasilju. Gre za telesno in psihološko stanje osebe, ki je utrpela (običajno dolgotrajno) čustveno, telesno ali spolno zlorabo. Sindrom trpinčene osebe je prvič prišel v ospredje leta 1970, ko je bil uporabljen kot pravna obramba trpinčenih žensk, ki so ubile svojega moža po predhodnem načrtu.

Večji delež kriminološke literature se ukvarja prav z vprašanjem, zakaj in kdaj so postale ženske nasilne do svojega partnerja, ki jih je dlje časa zlorabljal« (Wikipedija-prosta enciklopedija, 2015).

Detomor

Detomor oziroma infanticid je umor otroka s strani staršev, najpogosteje matere. V sodobnem času je detomorilka običajno ženska s psihičnimi težavami (psihoza, poporodna depresija).

Ženska morilka

Urednica v zbirki razprav Nežnejši spol omeni Lombrosovo (v Počkar in Krajnc, 2011) teorijo, da je ženska morilka dvojno sprevržena oseba, in jo izpostavi kot izjemo, običajno gre za

žensko, deležno sramotenja ter primerjav s pošastjo in čarovnico. Če je ženska morilka žrtev okolja in oseb, ko jo v kriminalno dejanje spodbudijo drugi, govorimo o viktimizmu.

Ostala (pogostejša) področja ženskega kriminala

Prostitucija (poklicna ali postranska zaposlitev izvajanja spolne dejavnosti v zameno za plačilo) je v Sloveniji dekriminalizirana. Nedovoljeno je zvodništvo z organizirano prodajo uslug.

Preprodaja in posedovanje drog je oblika organiziranega kriminala, ženska je udeležena pri tihotapljenju, lahko je v vlogi kurirke, večkrat nadzira zaslužek in se ukvarja s pranjem denarja.

Tatvine

Krajo v trgovinah (kozmetika, parfumi, oblačila) ali na ulici (denarnice, torbice, telefoni) v večini primerov načrtujejo in se je zavedajo, manj pogosto gre za kleptomanijo (psihološka motnja, zaradi katere posameznik čuti potrebo, da si prisvoji stvar, četudi mu ni všeč in je ne potrebuje).

Gospodarski kriminal so različne pojavne oblike kriminalnih dejanj z željo po dobičku in njegovi ohranitvi. V tovrstna kazniva dejanja so vključeni visoko izobraženi in vplivni posamezniki. Zaradi težke dokazljivosti predstavlja gospodarski kriminal sivo polje.

Resocializacija

resocializacija -e ž (è-á)

knjiž. **ponovna socializacija**: resocializacija otroka

♦ *soc. usposabljanje storilca kaznivega dejanja za vključitev v družbo po prestani kazni*

Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, www.fran.si, dostop 28. 1. 2023.

Po sociološki definiciji resocializacija pomeni usposabljanje storilca kaznivega dejanja za vključitev v družbo po prestani kazni. Ideja resocializacije se je oblikovala in nadgrajevala že iz časa renesanse. V 15. in 16. stoletju se je v nasprotju s srednjeveškimi metodami mučenja oblikovalo razmišljanje, da mora biti delo z zločinci naravnano predvsem v popravljanje napak in slabih nagnjenj. Reformisti so kaznovanju nasprotovali, saj je kazen pomenila odvzem svobode. V dobi razsvetljenstva je bila v ospredju pogojna obsodba, pogojni odpust in psihoterapija.

Resocializacija ali prevzgoja, kot jo poznamo danes, se je začela v 19. stoletju. Mnenja o prevzgoji odraslih oseb z že oblikovanimi kulturnimi in vedenjskimi vzorci so različna. Resocializacija zapornikov pomeni pravzaprav sekundarno socializacijo, poskuša popraviti neuspeh že končane primarne socializacije. V tem procesu se morajo zaporniki vključiti in privaditi na okolje, ki je drugačno od njihovega zunanjega okolja (povz. po Deželak, 2002).

»Tretma so postopki, ki jih izvajajo institucije nad posameznikom od začetka prestajanja kazni do trenutka, ko se preneha skrb za obsojenca, ki zdaj naj ne bi bil več družbi nevaren« (Deželak, 2002).

V Sloveniji so začeli uvajati tretma šele v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Se pa tretma v različnih državah razlikuje, tu presenetljivo ostaja Evropa konservativnejša od Amerike.

V postopkih tretmaja se prepletajo področja sociologije, psihologije in kriminologije. Na sociološkem področju poskušajo nadomestiti zgodnje primanjkljaje in deviacije v socialnem funkcioniranju osebe. V postopku resocializacije bi naj obsojenci izkusili osebno in poklicno nadgradnjo, pri tem imajo pomembno vlogo različne institucije; strokovno osebje v zaporih, probacijska služba, centri za socialno delo, tudi zavodi za zaposlovanje. Gre dejansko za multidisciplinarni proces. V postopku resocializacije se z obsojenci izvajajo razbremenilni razgovori, poteka učenje in svetovanje načrtovanja, razrešuje se socialna problematika v domačem okolju, aktivnosti so usmerjene v delo z družino, zagotavljanje materialne varnosti obsojenca med prestajanjem kazni in po odpustu, reševanje nastanitvene problematike, ugotavljanje zmožnosti za delo, urejanje in financiranje nekaterih oblik izobraževanja. Obravnave velikokrat potekajo v malih terapevtskih skupinah (povz. po Deželak, 2002).

Na uspešnost resocializacije vpliva več dejavnikov, izpostaviti je potrebno pomen družbe, kulture, vrednot, norm, tudi zakonodaje, medijev in stigme. V bistvu je težko ugotoviti, kako uspešna je resocializacija v praksi. Eden od pokazateljev uspeha je povratništvo (recidivizem), a ta hkrati ni nujno znak neuspeha tretmaja. Posameznik ima namreč po vrnitvi iz zapora še vedno enake predispozicije za neprimerno vedenje in se vrača v staro okolje. V diplomskem delu avtorja Deželak (2002) navajata, da pride do povratništva tudi zaradi neurejenih zunanjih življenjskih razmer in ker se v zaporu dejansko dobro počutijo, izven institucije pa preprosto ne znajo več živeti. Avtorja predlagata, da je glede na relativno neuspešnost resocializacije

morda ustrežnejši izraz reintegracija. Eden večjih zaviralnih dejavnikov je stigma, saj družba posameznika po vrnitvi pogosto izolira in prekine njegove povezave v socialne mreže. Socialna mreža pa je ključnega pomena za uspešno resocializacijo.

V diplomskem delu o povratništvu zapornic iz zaporov Ig A. Švigelj (2020) ugotavlja, da je v zavodu zaposlenih premalo socialnih delavcev, drugih strokovnih delavcev, da bi vse zapornice lahko bile deležne enake strokovne pomoči oziroma bi dobile pomoč, ki jo dejansko potrebujejo. Veliko zapornic je po odsluženi kazni in vrnitvi v svoje domače okolje popolnoma samih.

»Za resocializacijo obsojencev, ki so obsojeni na pogojne kazni z varstvenim nadzorstvom in tiste, ki bodo kazen odslužili z alternativnimi oblikami kazenskih sankcij izven zaporov, v celoti skrbi probacijska služba« (Smajlovič, 2019).

Z ustanovitvijo probacijske službe je želela država zagotoviti celovito obravnavo obsojenih oseb in zmanjšati prezasedenost zaporov. Probacija pomeni izvrševanje kazni v skupnosti namesto v zaporu, njen glavni namen pa je, da oseba opusti kazniva dejanja in se uspešno integrira v skupnost. Uprava za probacijo je bila ustanovljena 1. 1. 2018, z delom je začela 1. 4. istega leta. Pri izvrševanju probacijskih nalog sodelujejo s tožilstvom, sodišči, zapori, CSD, policijo in drugimi organizacijami (povz. po Ristić, 2020).

»Probacijski uslužbenci so strokovni delavci z znanjem in izkušnjami s področja socialnega dela, socialne pedagogike, psihologije, prava, varstvoslovja in drugih ved. Uprava za probacijo ima centralno enoto s sedežem v Ljubljani in 5 enot: Ljubljana, Celje, Koper, Maribor, Novo mesto« (Ristić, 2020).

Večkrat zaprte osebe imenujemo povratniki, vračanje v kazenske ustanove pa povratništvo ali recidivizem. *»Več kot polovica zaprtih oseb, ki letno na novo nastopijo kazen v slovenskih kazenskih ustanovah, je formalno zaznana kot "povratnik"« (Tadič, 2012).* Ob pojavu vračanja iste osebe v zapor po predhodno odsluženi kazni se mnogi strokovnjaki sprašujejo o smiselnosti in uspešnosti zapornih kazni in raziskujejo značilnosti povratnikov.

»Povratniki so toge in neprilagodljive osebe, ki niso sposobni zadovoljiti svojih potreb na družbeno dovoljene načine in so tako rekoč v nenehnem konfliktu z družbo in njenimi normami« (Tadič, 2012).

D. Tadič (2012, 2014) ugotavlja, da so moški večkrat povratniki kot ženske, mlajši pogosteje kot starejši in da število kaznivih dejanj, ki jih je posameznik povzročil, povečuje verjetnost vrnitve v zapor. Teoretične razlage povratništva se razlikujejo, včasih celo nasprotujejo. V več virih navajajo kot dejavnike tveganja socialno prikrajšanost (neugodno socialno okolje, vloga družine v procesu primarne socializacije), ekonomsko prikrajšanost, nizko izobrazbo (nedokončano šolo, četudi gre za ljudi s povprečnimi in celo višjimi kognitivnimi zmožnostmi), slabo doživljanje svojega položaja, družbene reakcije (doživljanje drugih ljudi). Obsojene osebe si socialno mrežo oblikujejo v zaporu in so po vrnitvi v zunanje okolje pogosto same. Povratniki imajo težave z duševnim zdravjem, uživanjem nedovoljenih substanc, so agresivni in neprilagodljivi (povz. po Tadič, 2012).

Z vprašanjem o povratništvu sva se obrnili tudi na Ekvator, društvo za raziskovanje kazni zapora. Prijazno nama je odgovorila prav D. Tadič (2023):

»Po naših izkušnjah je s povratništvom močno povezano to, da osebe med prestajanjem kazni zapora izgubijo zanje pomembne vire v skupnosti (socialno mrežo, stik s podpornimi službami in ljudmi, službo, družino), zato se zelo težko znajdejo v svetu, ki ga čaka zunaj, pa tudi s tem, da so stigmatizirane kot nekdanje kriminalne osebe (stigma pa pomeni težje iskanje stanovanja in službe)« (Tadič, 2023).

Na uradnem Facebook profilu društva Ekvator, E. Margon (2023), socialna pedagoginja, ki od leta 2018 prostovoljno deluje v društvu pojasnjuje: *»Vsak uporabnik, ki se želi vključiti, dobi prostovoljko ali prostovoljca iz društva, ki je njegova kontaktna oseba. Podpora se popolnoma prilagaja uporabniku. Za nekoga osebno spremljanje pomeni, da enkrat na teden pokliče iz zapora in pove, kako se ima, za drugega je to obisk v zaporu, spet koga spremljamo po odpustu, ko je treba hoditi na različne zavode in se spopasti z birokracijo, včasih pa osebno spremljanje pomeni "zgolj" klepet ob kavi, ko ni nikogar drugega, ki bi prisluhnil.«*

Tudi v literaturi omenjajo vlogo zunanjih svetovalcev, ki predstavljajo vez med obsojenci in zunanjim svetom in niso nujno strokovno izobraženi.

Kaj je zapor?

zapor -ôra m (ô ó)

1. *prisilno bivanje v kakem zaprtem prostoru navadno za kazen: kaznovati razgrajče z zaporom; zapor v samici mu je zrahljal zdravje*

// *pravn. kazen, pri kateri mora obsojenec prebivati v zavodu za prestajanje kazni: za ta prestop je zagrožen zapor; obsoditi koga na več let zapora / preiskovalni zapor do 1968 omejitev obdolženčeve svobode med preiskavo do pravnomočnosti sodbe; strogi zapor do 1977 prostostna kazen za hujša kazniva dejanja*

2. *prostor za osebe, ki jim je odvzeta prostost: izpustiti koga iz zapora; pobegniti iz zapora; odpeljati, odvesti v zapor; sezidati nove zapore / sodni zapori nekaj za priprte osumljence, obtožence*

Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, www.fran.si, dostop 27. 2. 2023.

V sociološkem pogledu zapor predstavlja posebno izolirano družbeno skupnost.

Zapor je dejansko odziv na povzročeno kriminalno dejanje, odgovor države na kršenje pravnih norm in na nek način vzpostavlja ravnesje, ki se je porušilo ob storitvi kaznivega dejanja.

Namen kazenskih sankcij naj bi bil retribucija, zastraševanje potencialnih storilcev, rehabilitacija obsojencev in v zadnjem času vse pogostejše povračilo škode žrtvi ali restitucija.

- Rehabilitacija izhaja iz domneve, da je kriminaliteta posledica dejavnikov, ki jih je mogoče odpraviti z določeno vrsto tretmaja.
- Zastraševanje je namenjeno odvrčanju ljudi od kaznivega dejanja. Z obrazložitvijo možnih posledic bi naj kaznovanemu predstavili, da dejanje ni vredno tveganja.
- Retribucija pomeni maščevanje za kršenje določene pravne norme oziroma storitve kaznivega dejanja. Zagovarja kazen po meri zločina, ki mora biti učinkovita.
- Restitucija pomeni soočenje posameznika s posledicami svojega ravnanja, prevzem odgovornosti za svoje ravnanje in iskanje načinov, s katerimi bo svojo napako popravil in škodo povrnil (povz. po Macura, 2010).

Konflikti in agresija v zaporih

Obsojena oseba ob vstopu v zavod za prestajanje zaporne kazni doživlja različne občutke, jezo, strah, žalost in sram. V zaporu je za ustvarjanje dobrih odnosov zelo pomembna dobra komunikacija med obsojenci, ta pa je žal zaradi soočanja z lastnimi težavami pogosto otežena. Prezasedenost in prostorska stiska še dodatno prispevata k pojavu konfliktov med obsojenci.

“Na majhnemu prostoru se proti svoji volji znajdejo ljudje različnih osebnosti, socializacije, starosti in kulture. Tako se prvotnemu konfliktu med zaprto osebo in zakonom pridruži še nešteto konfliktov med obsojenci samimi” (Meško, 2006).

Nekateri ljudje kljub močnim negativnim čustvom ne postanejo nasilni, drugi lahko nasilno reagirajo že iz čistega miru (povz. po Levičar, 2012). Kazen je ena od možnih sankcij zoper kaznivo dejanje, ki ga je posameznik storil v preteklosti. Večina obsojencev ob namestitvi v zavod za prestajanje zaporne kazni razvije negativen odnos do zapora že kar na vhodu. Njihovo nezadovoljstvo in frustracije se izražajo na različne načine.

D. Žist (2018) z agresijo opisuje vsak aktivni pristop k okolju in izraža prvotni pomen latinske besede »aggredi«, ki pomeni približevati se, pristopiti. Poznamo dve oblike agresivnosti, pozitivno ali benigno (ohranja življenje) in negativno ali maligno (uničuje življenje). Pri negativni agresiji gre predvsem za maščevalno, značajsko agresivnost, ki izvira iz neugodnih pogojev posameznikovega življenja in mu predstavlja vir zadovoljstva. Človek se nagonsko odzove z napadom in obrambo t. i. »flight and fight response«, če so ogroženi njegovi vitalni interesi (npr. življenje, imetje, zdravje). V zaporu posamezniki doživljajo številne frustracije (nizka samopodoba, obup, slabo videnje prihodnosti, nemoč), ki se nakopičene izrazijo v obliki nasilja do zaposlenih ali soobsojenih. Najhujši izraz agresije se kaže kot nekontroliran bes (povz. po Savanović, 2010).

Pečovnikova (2009), članku z naslovom So najstrožje varovani zapori mučilnice? v reviji Radar ugotavlja, da se najpogostejše težave zapornikov kažejo v obliki akutnih ali kroničnih psihoz ali pa se izražajo kot agresivno obnašanje, kjer velikokrat pride do uničevanja celice in napadov na paznike. Napadi se kažejo kot metanje smeti in iztrebkov v paznike, pljuvanje ter masturbiranje pred osebjem v zaporu. Najhujši izbruhi agresije se lahko tudi tragično končajo (kot je bilo na primer leta 1983, ko so bile med napadom ubite štiri osebe, dva paznika in dva zapornika). Podatki o fizičnem nasilju v zaporih so vezani na moške zapore, pri ženskah je v ospredju neverbalno nasilje, kar so v pogovorih potrdile tudi strokovne delavke na Igu.

Začetki ženskih zaporov

Elizabeth Fry¹⁴ se je v 19. stoletju v Angliji zavzemala za drugačno obravnavo žensk v zaporih in spodbudila odprtje prvega ženskega zapora, ki ga je kasneje tudi vodila. V svojih argumentih je izhajala iz dejstev, da je ženska drugačna, njena kazniva dejanja so milejša, v času prestajanja kazni pa je vodljivейša.

¹⁴ Angleška zaporniška reformatorka (1780–1845).

Prestajanje zaporne kazni na Igu

ZPKZ Ig¹⁵ je eden izmed Uradov Republike Slovenije¹⁶ za izvrševanje kazenskih sankcij in sodi pod Ministrstvo za pravosodje. Na Igu zaporno kazen prestajajo obsojenke iz vseh sodnih okrožij RS, ne glede na višino zaporne kazni.

Edini ženski zapor v Sloveniji se nahaja v prostorih gradu Ig (Sonnegg), ki leži na griču Pungert nad naseljem Ig pri Ljubljani. Stavba je stara 500 let, leta 1956 so vanj namestili ženske zapornice iz KPD¹⁷ Brestanica. Dvonadstropni dvorec sestavljajo štirje trakti, v sredini je notranje arkadno dvorišče, okrog dvorca se razprostira park. V bližini glavne grajske stavbe od leta 2016 stoji objekt za ženske, ki prestajajo kazen v odprtem režimu, tu je tudi zapor za mladoletnice (povz. po GOV.si, 2022)

Slika 3: Telefonska govorilnica na Igu (Antić Gaber, 2017)

Glede na potrebo po varovanju (stopnja varovanja in omejevanja svobode) so obsojenke razporejene v tri različne režime, zaprti, polodprti in odprti režim. Zaprti režim je lociran v drugem nadstropju, polodprti v prvem nadstropju, odprti režim pa je postavljen v svoj, ločen objekt. Obsojenke v polodprtem in odprtem režimu se lahko sprehajajo v zavodskem parku, manjkraat imajo to možnost obsojenke zaprtega režima. Prednost odprtega režima so obiski v lokalni knjižnici ali nakupi v najbližji trgovini v kraju. Ženskam na prestajanju kazni so v vseh režimih omogočeni prosti izhodi v trajanju 53 ur, tudi večkrat mesečno. Strokovno skupino (organizacijska oblika) sestavljajo pedagogi, psihologi, socialni delavci, medicinsko osebje, inštruktorji na delovnem mestu ter pravosodni policisti. Za področje zdravstvene oskrbe se vključuje Zdravstveni dom Ljubljana Center (splošni zdravnik, zobozdravnik, psihiater, ginekolog). V primeru bolezni imajo možnost oskrbe v ločeni bolniški sobi. Zavod sodeluje z nevladnimi organizacijami, z društvom Stigma, Projekt človek in Inštitutom Stopinje. Pri vključevanju v delo se ob psihofizičnih sposobnostih osebe upoštevajo tudi njihove želje, pred začetkom dela opravijo zdravniški pregled in izobraževanje s področja varstva pri delu.

Stike z zunanjim svetom in osebami vzdržujejo na različne načine (pisma, pogovori po telefonu ali Skypu). Sprejemajo lahko obiske svojcev in prijateljev (po želji obsojenke), v ta namen imajo na voljo posebne prostore. Za matere z otroki je pripravljena soba, ki je po opremljenosti in vsebini primerna za otrokovo dobro počutje.

¹⁵ ZPKZ Ig- Zavod za prestajanje kazni zapora Ig

¹⁶ RS- Republika Slovenija

¹⁷ KPD- Kazensko poboljševalni dom

Vsakdanjik na Igu je skrbno načrtovan po urniku, ki predstavlja začetek resocializacije.

Slika 4: Zavod za prestajanje kazni zapora Ig (Šori, 2014)

Po statističnih podatkih zapora je kapaciteta zapora na Igu za približno 100 oseb.

Leoni je v razgovoru s strokovnimi delavci na Igu izvedela, da je bilo na dan 28. 12. 2022 na Igu nameščenih 76 žensk, med temi 28 v zaprtem oddelku.

Zapor na Igu skozi čas

Zapor na Igu se je začel spreminjati leta 1975 z namenom postopnega uvajanja drugačne prakse in načina dela z obsojenimi, po zgledu t. i. logaškega eksperimenta¹⁸. Nov način je ob individualnem pristopu prinesel tudi skupinsko delo in skupno sprejemanje odločitev. Velik pomen so pripisali stikom izven zapora, zato so se začeli intenzivneje povezovati z zunanjim okoljem (družina, centri za socialno delo, zdravstvo, zavodi za zaposlovanje). Sčasoma se je pokazalo, da večina obsojenih lahko biva v odprtem režimu in ob tem ne prihaja do zlorabe ugodnosti.

Po letu 1991 je sledilo bolj represivno obdobje. Leta 2000 so z anketo ugotovili, da so obsojenke na Igu zaznavale najvišjo stopnjo nadzorovanja med vsemi slovenskimi zaporniki, v zaporu so vladali slabi medsebojni odnosi (povz. po Plesičar s sod., 2018). S povečanjem števila strokovnih delavcev v zaporu se je vzpostavil individualni pristop k prestajanju kazni, individualni načrt spoštuje in vključuje ženske potrebe in ohranja njeno dostojanstvo (povz. Tadič s sod., 2019).

¹⁸ Namen logaškega eksperimenta ob koncu šestdesetih let je bil dokazati, da je z delinkventno mladino v vzgojnih zavodih mogoče delati bolj permissivno, ne da bi to koga ogrožalo.

METODA

Udeleženci

Za preverjanje 1., 2. in 3. raziskovalnega cilja so bili izvedeni intervjuji z Vesno Kopač (vodja oddelka za vzgojo), Tanjo Pernišek (inšpektorica operativna vodja in pravosodna policistka), »Sabino« (obsojenka), »Sonjo« (obsojenka), »Sončico« (obsojenka), Martinom Liscem (psihoterapevt) in Lucijo Božikov (vodja sektorja za tretma na URSIKS). Izvedena pa je bila tudi anketa s 16 obsojenkami, ki trenutno prestajajo zaporno kazen.

Za preverjanje 4., 5. in 6. raziskovalnega cilja je bil izveden intervju s psihologinjo, zaposleno v zaporu na Igu, Andrejo Demšar.

Raziskovalne metode in tehnike

Uporabljava metodo analize dokumentov in metodo spraševanja ter raziskovalni tehniki anketo in intervju. Izbrali sva strukturirane intervjuje z vnaprej določenimi vprašanji ter anketo zaprtega tipa z možnostjo dopisovanja odgovorov. Metodo spraševanja sva izbrali zaradi možnosti hitrega dostopa do informacij.

Pri metodi analize dokumentov je potrebno upoštevati subjektivnost virov, zato za objektivno analizo uporabimo podatke iz statističnega urada, vladnih poročil, publikacij, zbornikov, objavljenih člankov, diplomskih nalog in zgodovinskih virov.

Prednosti strukturiranega intervjuja so vnaprej pripravljena vprašanja, ki vprašanega vodijo, na odgovore pa ima spraševalec manjši vpliv. Pri uporabi strukturiranega intervjuja ima intervjuvanec/ka posledično manjšo svobodo izražanja.

Pri anketi odprtega tipa anketirani sicer lažje izrazi svoje stališče, ob zagotovljeni anonimnosti lahko pove svoje mnenje tudi bolj poglobljeno in iskreno. Slabost anketnih vprašanj odprtega tipa je težja analiza ob večjem vzorcu. Pri zaprtem tipu vprašanj nagovorjeni izbira med zapisanimi možnostmi. Splošna slabost ankete so lahko nejasna, sugestivna in s temo pogovora nepovezana vprašanja.

Ena od raziskovalk je skupaj z mentorico dobila priložnost obiskati ženski zapor na Igu in v živo opraviti strukturirani intervju s tremi obsojenkami. Ob obisku se je pogovarjala tudi z vodjo oddelka za vzgojo ter inšpektorico operativno vodjo. Druga raziskovalka je intervju s psihologinjo opravila po spletu. Izvedena sta bila še dva intervjuja z zunanjima sodelavcema, psihoterapevtom in vodjo sektorja za tretma na URSIKS.

Vprašanja ankete ter opravljeni intervjuji so priloženi v poglavju Priloga.

Postopek zbiranja podatkov

Prvotna prošnja, da bi zapor lahko obiskali obe raziskovalki z mentoricama, je bila zavrnjena. Leoni je v nadaljevanju po različnih poteh poskušala doseči cilj, in sicer realizacijo obiska, uspelo ji je s pomočjo prijaznega posredovanja gospe Lucije Božikov. Pred obiskom so bili vsi intervjuji in ankete odobreni s strani strokovnega osebja na Igu.

1., 2., 3. raziskovalni cilj:

OBISK ZAPORA NA IGU IN ŠTUDIJA LITERATURE

Leoni in mentorica prof. Kac Herkovič sta po več prošnjah pridobili dovolilnico, da 28. 12. 2022 kot gostji vstopita v ženski zapor. Leoni je opravila 6 intervjujev (s tremi obsojenkami ter tremi strokovnimi delavkami), vsak intervju je vključeval 10 vprašanj in je trajal približno 25 minut. Pri izvajanju raziskave je bilo zagotovljeno varstvo osebnih podatkov. Obsojenke so v pogovoru sodelovale prostovoljno in so predstavljene z izmišljenimi imeni.

Ob prihodu sta morali opraviti varnostni pregled, se identificirati z osebnim dokumentom, oddati svoje predmete, vključno s telefoni v omarico, nato stopiti skozi detektor kovin. S strokovnimi delavkami sta si pogledali prostore odprtega in polodprtega oddelka (sobo za obsojenke, prostor za prosti čas, knjižnico, delovno terapevtski prostor, pisarne strokovnih delavk). Intervjuje so opravile v sobi za obiske. Sprehodile so se tudi po notranjem dvorišču.

4., 5., 6. raziskovalni cilj:

INTERVJU S PSIHOLOGINJO IN ŠTUDIJA LITERATURE

Intervju je potekal nemoteno. Svoja vprašanja je Nika psihologinji po predhodnem dogovoru poslala po elektronski pošti. Psihologinja je nekaj dni po prejemu vprašanj Niki vrnila dokončani intervju z njenimi zapisanimi odgovori. V njih se je razpisala, kar je bilo v veliko pomoč pri kasnejši analizi. Vprašanja so bila urejena glede na cilje.

REZULTATI IN INTERPRETACIJA

Preverjanje 1., 2., 3. raziskovalnega cilja (sociološki del)

1. raziskovalni cilj: Kakšne so razlike v pogostosti kriminalnih dejanj moških in žensk?

Na prvi raziskovalni cilj odgovarjajo zadnji dostopni statistični podatki SURS ter letnega poročila Urada za izvrševanje kazenskih sankcij iz leta 2021, ženske so v kazenskopravnem sistemu redkeje obravnavane kot moški. Ampak ženske niso vedno storilke kriminalnega dejanja, so tudi motiv zanj, lahko spodbujajo ali izkoriščajo moške, ki dejanje na koncu storijo, hkrati pa so v zločin porinjene s strani njihovih partnerjev.

O manjšem številu obsojenk na zaporno kazen priča tudi dejstvo, da ZPKZ Ig s kapaciteto približno stotih obsojenk ostaja ženski zapor v Sloveniji. Pred desetimi leti so ženske v Sloveniji predstavljale 4 % zaporniške populacije (povz. po Plesničar, 2012), v Evropi danes predstavljajo približno 10 % vseh zapornikov. Ob pregledu pisnih virov in statističnih podatkov ugotavljamo, da se število zaprtih žensk v Sloveniji povečuje. Slovenska raziskovalka ženske kriminalitete D. Tadič (2012, 2014) navaja, da je bilo v letu 2003 dnevno zaprtih povprečno 33 žensk, v letu 2013 kar 66.

2. raziskovalni cilj: Kakšna kazniva dejanja so vzrok za odvzem prostosti pri ženskah?

Na drugi raziskovalni cilj odgovarjajo zadnji dostopni statistični podatki iz SURS ter letnega poročila URIKSIS iz leta 2021. Ženske so največkrat obravnavane za kazniva dejanja zoper premoženje in pravni promet (tatvine, goljufije, poneverbe ...).

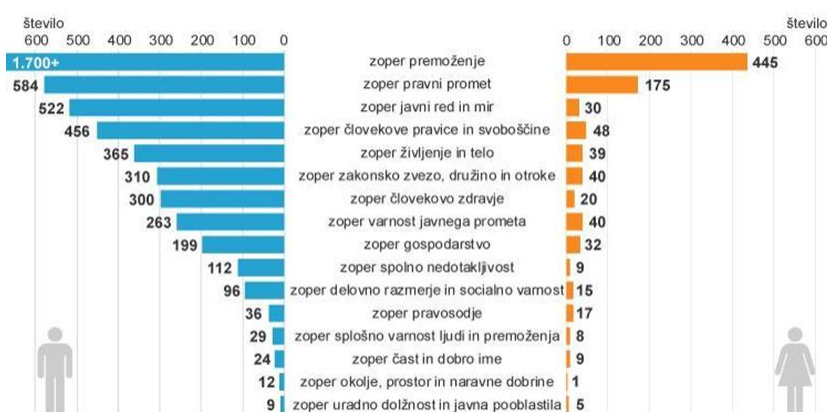
V okviru kaznivih dejanj zoper zakonsko zvezo, družino in otroke so bili za nasilje v družini večinoma obravnavani moški (99 %), v primerih, kjer je prišlo do odvzema mladoletne osebe, so bile v vseh primerih krive ženske.

»Najpogostejša kazniva dejanja so dejanja zoper čast in dobro ime, zakonsko zvezo in gospodarstvo« (Plesničar, 2012).

V literaturi so kot pogosta kriminalna dejanja žensk navedena tudi posredovanje z drogami, zloraba prostitucije ter manj pogosta nasilna kriminalna dejanja (umor in detomor), pri katerih je potrebno kot olajševalno okoliščino nemalokrat upoštevati tudi t. i. sindrom pretepeane ženske.

»Velik delež zaprtih žensk se sooča z osebno zgodovino doživetih zlorab« (Tadič, 2014).

Obsojene osebe po poglavju kazenskega zakonika in spolu, Slovenija, 2021

Na raziskovalni cilj neposredno odgovarja vprašanje ankete »Zakaj ste bili obsojeni?«

Graf 1: Razlog obsodbe na zaporno kazen

Med vrstami kaznivega dejanja, ki je bilo vzrok sodnega procesa in odvzema prostosti, so prednjačile tatvine (31 %), v treh primerih je šlo za kazniva dejanja v zvezi z migranti, dve osebi sta v zaporu zaradi prostitucije, dve zaradi poneverbe, tri osebe zaradi poslovne goljufije in gospodarskega kriminala (19 %), ena oseba zaradi prometne nesreče s smrtnim izidom. Ugotovljeno je primerljivo s statističnimi podatki zapora iz leta 2021, 52,8 % žensk je obsojenih zaradi kaznivih dejanj povezanih s premoženjem. Po statistiki je v letu 2021 15 oseb obsojenih zaradi kaznivih dejanj zoper življenje in telo, 10 zoper človekovo zdravje. Ugotavljamo, da gre pri kaznovanih ženskah večinoma za dejanja, ki niso povezana z nasiljem.

Ugotovitve podkrepijo tudi odgovori na vprašanje glede razloga odvzema prostosti, na katerega so odgovorile tri obsojenke.

Sabina je povedala, da je v zaporu zaradi kraje dragih oblek in parfumov, ki jih je preprodajala po bistveno nižji ceni, ves zaslužek pa je stekel v droge.

Sonja zaporno kazen prestaja zaradi goljufije.

Sončica je podobno kot Sabina obsojena zaradi večjih tatvin, ki so ji omogočile denar za drogo.

V zaporu se ženske povezujejo glede na vrsto kriminala, torej ima ta tudi vpliv na odnose med njimi, kot v intervjuju pojasni Vesna Kopač.

»Ali se v zaporu obsojenke povezujejo glede na vrsto kriminala, zaradi katerega so zaprte? Med sabo se povezujejo predvsem osebe s kaznivim dejanjem gospodarskega kriminala ali goljufij, ki so tudi najbolj izobražene. Najbolj občutljive so na zločine, ki so povezani z zlorabo otrok, takšne osebe izobčijo in izolirajo.«

3. raziskovalni cilj: Kako poteka resocializacija obsojenk, kakšni so uspehi resocializacije, kako pogosto je povratništvo?

Odgovor na 3. raziskovalni cilj sva pridobili iz literature, zlasti diplomskega dela avtorjev Deželak iz leta 2002.

V postopku resocializacije bi naj obsojenci izkusili osebnostno in poklicno nadgradnjo, pri tem imajo pomembno vlogo različne institucije; strokovno osebje v zaporih, probacijska služba, centri za socialno delo, tudi zavodi za zaposlovanje. Gre dejansko za multidisciplinarni proces. V postopku resocializacije se z obsojenci izvajajo razbremenilni razgovori, poteka učenje in svetovanje načrtovanja, razrešuje se socialna problematika v domačem okolju, aktivnosti so usmerjene v delo z družino, zagotavljanje materialne varnosti obsojenca med prestajanjem kazni in po odpustu, reševanje nastanitvene problematike, ugotavljanje zmožnosti za delo, urejanje in financiranje nekaterih oblik izobraževanja. Obravnave velikokrat potekajo v malih terapevtskih skupinah (povz. po Deželak, 2002).

Podatke o postopku resocializacije sva pridobili tudi v pogovoru z gospo Vesno Kopač, ki je na vprašanje **»Kako obsojenke pripravljate na odpust iz zapora ali jih spremljate po odpustu?«** odgovorila: *»Za resocializacijo in preprečevanje agresije imamo organiziran obvezen tečaj socialnih veščin za obsojenke, katerih kazniva dejanja vključujejo nasilje; umor, uboj, trgovina z ljudmi /.../ Po pogojnem odpustu z varstvenim nadzorom jih spremlja probacijska služba ...«*

O resocializaciji sva vprašali tudi gospo Andrejo Demšar, ki je kot začetek resocializacije izpostavila urnik, hišni red, možnost opravljanja dela ter izobraževanje.

»Resocializacija je širok pojem in menim, da poteka ves čas prestajanja kazni. V tem času si prizadevamo, da obsojenka pridobiva uvid v kaznivo dejanje, ustrezne veščine in si ureja zadeve na prostosti. Menim, da je cilj uspešne resocializacije v zaporu, da se oseba vrne v kar se da urejeno življenje in ne ponavlja kaznivih dejanj. Zelo pomembna za začetek je struktura v zavodu, npr. hišni red, dnevna rutina, saj mnoge obsojenke pred tem niso živele v urejenem, strukturiranem okolju. Veliko vlogo ima delo na različnih delovnih mestih, ki ji je dodeljeno. Nekatero obsojenke zelo dobro izkoristijo svoj čas prestajanja kazni za učenje novih veščin, vadbo, izobraževanje.«

Vprašanje **»Poznate kakšen primer nekdanjega obsojenca/obsojenke, ki mu je uspelo normalno zaživeti po izteku kazni?«** sva postavili gospe Luciji Božikov.

»Veliko obsojencem uspe normalno zaživeti, tudi eden od delavcev na naši stavbi je nekdanji obsojenec in že 20 let normalno živi ... Pred odpustom se v zaporu poskušamo povezati s potencialnimi delodajalci. Pomembno je, da so obsojenci za spremembe motivirani. Za posameznike, ki so storilci kaznivih dejanj z elementi nasilja, imajo organiziran trening socialnih veščin. Najlažje je nekoga zapreti, veliko težje pa je to osebo opolnomočiti, da se ji bo uspelo vključiti v normalno življenje v družbi. Verjamem, da je v vsakem obsojencu nekaj dobrega. Večina jih ima željo po spremembah, po tem, da postanejo boljši in prevzamejo odgovornost za svoja dejanja.«

Odgovori gospoda Lisca ter zapis D. Tadić (2012, 2014) in E. Margon (2023) iz društva Ekvator pokažejo pomembno vlogo nevladnih organizacij in prostovoljcev pri integraciji nekdanjih obsojencev v zunanje okolje.

»Kako poteka resocializacija obsojenk, oziroma kako se jih pripravlja na prihodnost in življenje izven zapora?

To v veliki meri izvaja zapor, saj navežejo stik s CSD in ZZZS. Na psihoterapiji se veliko pogovarjamo o občutku stigme, obsojenke se izpusta bojijo zaradi iskanja službe, reakcije družbe ... Delamo tudi osebne načrte za prihodnost. Pomemben del resocializacije je možnost izobraževanja v času prestajanja zaporne kazni. Obsojenke skušamo motivirati, da čas izkoristijo kar se da najbolje.«

»Poznate kakšno uspešno zgodbo nekdanje obsojenke?

Po izpustu jim dam kontakte, da se lahko vedno obrnejo name. Sem pa intenzivno v stiku z eno gospo, ki je bila v zaporu dve leti. Po prestani kazni je ustanovila svojo firmo, zaključila je sodne postopke in ima družino. Uspelo ji je ne glede na preteklost. Druga gospa je bila v mladosti zelo dobra baletna plesalka, naredila je sprejemne izpite za rusko plesno akademijo, kjer je niso vzeli, ker je bila malo pretežka. Začela je begati v droge in pristala tudi v zaporu pri 35. letih. Pravi, da jo je zapor zdravstveno rešil in tam je prestala 5-letno kazen. Spodbudil sem jo, da je za POZDRAV JESENI nekaj obsojenk naučila koreografijo, naslednje leto je plesala sama. Na zadnji prireditvi sem ji uredil plesalca z Bolera in jo vozil na plesne vaje. Ko je prišla v dvorano, je bila ganjena do solz. Bila sta presenečenje večera, obsojenka je bila v krasni plesni obleki in odplesala sta tango. To se mi zdi lep primer obsojenke, ki je del sebe izrazila v zaporu in pridobila na samozavesti. Zdaj je poročena, ima otroka in zaposlena pri bratu. Tudi z njo sva ostala v stikih.«

DRUŠTVO EKVATOR

“Vsak uporabnik, ki se želi vključiti, dobi prostovoljko ali prostovoljca iz društva, ki je njegova kontaktna oseba. Podpora se popolnoma prilagaja uporabniku. Za nekoga osebno spremljanje pomeni, da enkrat na teden pokliče iz zapora in pove, kako se ima, za drugega je to obisk v zaporu, spet koga spremljamo po odpustu, ko je treba hoditi na različne zavode in se spopasti z birokracijo, včasih pa osebno spremljanje pomeni “zgolj” klepet ob kavi, ko ni nikogar drugega, ki bi prisluhnil.«

Anketno vprašanje o pripravi na odpust po prestani kazni je bilo očitno težko, nanj je odgovorilo le 12 žensk, kar je 75 % vprašanih, 5 oseb meni, da jih pripravljajo na življenje izven zapora z zdravljenjem odvisnosti od drog (metadonski program), s krožki in tečaji (izobraževanje, nacionalna poklicna kvalifikacija), 7 vprašanih pa meni, da jih na življenje po zaporu ne pripravljajo.

Graf 2: Priprave na odpust iz zapora

Na 3. raziskovalni cilj je na vprašanje »**Kako vas pripravljajo na odpust iz zapora?**« odgovorila obsojenka Sabina.

»Ni neke posebne priprave, mislim, da za odvisnike bi moglo biti. Hodim tudi na posvete k psihologinji.«

V okviru resocializacije sva kot enega od kazalnikov njenega neuspeha obravnavali tudi povratništvo oz. recidivizem ter razloge zanj.

Na uspešnost resocializacije vpliva več dejavnikov, izpostaviti je potrebno pomen družbe, kulture, vrednot, norm, tudi zakonodaje, medijev in stigme. V bistvu je težko ugotoviti, kako uspešna je resocializacija v praksi.

Posameznik ima namreč po vrnitvi iz zapora še vedno enake predispozicije za neprimerno vedenje in se vrača v staro okolje. V diplomskem delu avtorja Deželak (2002) navajata, da pride do povratništva tudi zaradi neurejenih zunanjih življenjskih razmer in ker se v zaporu dejansko dobro počutijo, izven institucije pa preprosto ne znajo več živeti. Avtorja predlagata, da je glede na relativno neuspešnost resocializacije morda ustrežnejši izraz reintegracija. Eden večjih zaviralnih dejavnikov je stigma, saj družba posameznika po vrnitvi pogosto izolira in prekine njegove povezave v socialne mreže. Socialna mreža pa je ključnega pomena za uspešno resocializacijo.

V diplomskem delu o povratništvu zapornic iz zapora Ig A. Švigelj (2020) ugotavlja, da je v zavodu zaposlenih premalo socialnih delavcev, drugih strokovnih delavcev, da bi vse zapornice lahko bile deležne enake strokovne pomoči oziroma bi dobile pomoč, ki jo dejansko potrebujejo.

Pojav večkratnega vračanja v zapor imenujemo povratništvo ali recidivizem.

»Povratniki so toge in neprilagodljive osebe, ki niso sposobni zadovoljiti svojih potreb na družbeno dovoljene načine in so tako rekoč v nenehnem konfliktu z družbo in njenimi normami« (Tadič, 2012).

D. Tadič (2012, 2014) ugotavlja, da so moški večkrat povratniki kot ženske, mlajši pogosteje kot starejši in da število kaznivih dejanj, ki jih je posameznik povzročil, povečuje verjetnost vrnitve v zapor. Teoretične razlage povratništva se razlikujejo, včasih celo nasprotujejo. V več virih navajajo kot dejavnike tveganja socialno prikrajšanost (neugodno socialno okolje, vloga družine v procesu primarne socializacije), ekonomsko prikrajšanost, nizko izobrazbo (nedokončano šolo, četudi gre za ljudi s povprečnimi in celo višjimi kognitivnimi zmožnostmi), slabo doživljanje svojega položaja, družbene reakcije (doživljanje drugih ljudi). Obsojene osebe si socialno mrežo oblikujejo v zaporu in so po vrnitvi v zunanje okolje pogosto same. Povratniki imajo težave z duševnim zdravjem, uživanjem nedovoljenih substanc, so agresivni in neprilagodljivi (povz. po Tadič, 2012).

Teoretične navedbe podkrepi osebno tudi gospa D. Tadič (2023), članica društva Ekvator: *»Po naših izkušnjah je s povratništvom močno povezano to, da osebe med prestajanjem kazni zapora izgubijo zanje pomembne vire v skupnosti (socialno mrežo, stik s podpornimi službami in ljudmi, službo, družino), zato se zelo težko znajdejo v svetu, ki ga čaka zunaj, pa tudi s tem, da so stigmatizirane kot nekdanje kriminalne osebe (stigma pa pomeni težje iskanje stanovanja in službe).«* (D. Tadič, 2023).

V intervjuju na vprašanje o povratništvu na lgu odgovarja gospa Vesna Kopač: *»Približno tretjina obsojenk je povratnic. Ob odpustu se mnoge ponovno vrnejo v slabo družbo. Pri nekaterim se z zamikom odkrijejo še neobravnavana kazniva dejanja iz preteklosti.«*

Svoje izkušnje s povratništvom povzame tudi gospod Martin Lisec: *»Po mojih izkušnjah so povratnice tiste, ki so v preteklosti zagrešile več kaznivih dejanj in imajo več odprtih obravnav na sodišču. Nekateri, ki se s kriminalom ukvarjajo profesionalno in odvisnice, ki po navadi nimajo dobre socialne mreže. Kazni se povečujejo z vsakim povratkom.«*

Dve izmed sogovornic, obsojenki Sabina in Sončica, sta tudi povratnici. Izhajata iz nestimulativnega družinskega okolja, njuni starši so bili odvisniki in posledično sta tudi sami kmalu začeli jemati nedovoljene substance. K vnovičnem vračanju v zapor je pri obeh pripomogla huda odvisnost ter neprimerna socialna mreža, predvsem disfunkcionalen odnos s partnerjem odvisnikom.

Preverjanje 4., 5. in 6. raziskovalnega cilja (psihološki del)

4. raziskovalni cilj: Kakšen je pomen stikov obsojenk z zunanjim svetom?

Na 4. cilj odgovarja 4. vprašanje intervjuja s psihologinjo Andrejo Demšar, ki se glasi: **»Imajo možnost stika z družinskimi člani in ostalimi osebami izven zapora? Kakšni so pogoji tovrstnih stikov? Ali zapornice, ki imajo stik z osebami izven zapora, lažje prestajajo zaporno kazen, torej je s tem manjša raven agresije, stresa, ostalih motenj? (Če da, kaj vse ugodnega stiki prinašajo? Če ne, zakaj stiki ne pripomorejo k izboljšanju?)«.**

Nanj pa je odgovorila sledeče: *»Vse zaprte osebe imajo pravico do obiskov, dopisovanja in telefonskih stikov s svojci. V zadnjem času smo pridobili tudi možnost videoklica z aplikacijo Skype. Obiski potekajo ob določenih terminih. Minimalno imajo 1 uro obiska, kasneje lahko pridobijo do 3 ure. Ob koncu tedna se izvajajo obiski preko noči. Obsojenke v svobodnejših režimih lahko koristijo 5-urne obiske zunaj zavoda, nekatere pa imajo možnost prostih izhodov. Dobra socialna opora in stiki s svojci seveda pripomorejo k lažjemu prestajanju kazni.«*

Iz tega sva razbrali, da imajo v zaporu na lgu omogočene razne načine stikov. Ti pa pripomorejo k lažjemu prestajanju kazni.

Gospa Vesna Kopač v odgovoru na vprašanje, **»Na kakšne načine ostajajo obsojenke v stiku z bližnjimi?«**, izpostavlja novost v zaprtem režimu, klic po Skypu.

»Obsojenke osebnih telefonov nimajo (razen na odprtem oddelku), v zavodu tudi ni interneta (razen na odprtem oddelku). Na voljo so telefonske govorilnice, kjer lahko pokličejo domov, novost so 20-minutni klici po Skypu v zaprtem režimu, obsojenke lahko pišejo pisma. Omogočeni so jim obiski, obiski za čez noč, peturni obiski v okolici zavoda in tudi prosti izhodi.«

Odgovori zastavljeni v intervjujih z obsojenkami (gospo Sonjo, gospo Sončico in gospo Sabino) prikazujejo, kako pogosto se v resnici zaprte osebe poslužujejo vzpostavljanja stikov z bližnjimi. Najpogostejše za stik s svojci uporabijo Skype ali telefon.

Gospa Sabina je na vprašanje, **»Kako ohranjate stike z bližnjimi?«**, odgovorila:

»Občasno me obiščeta mama in partner. Z očetom se slišiva po Skypu, domov pišem tudi pisma.«

Gospe Sončici sva zastavili vprašanje: **»Kako so vašo kazen sprejeli svojci, kako ostajate v stiku?«**

Odgovorila je: *»Mlajši otrok (4 leta) ne ve zame, rejnica me obiskuje in me obvešča o njem, ko se bom dokončno očistila drog, jih bom obiskala. Starejšega (15 let) sem zelo razočarala, sprva me ni hotel videti. Zdaj se slišiva po Skypu in telefonu, vidim ga na prostih izhodih. Obiskujeta me tudi mami in babica, ki si očita, da me ni dobro vzgojila in ji je bilo zelo težko. Brat je v celoti prekinil stike z mano, moj nečak me pa ima zelo rad in ga mami pripelje na obisk. Naši odnosi se počasi izboljšujejo.«*

Vprašanje, **»Kako na vašo situacijo gleda družina?«**, sva zastavili gospe Sonji.

Njen odgovor pa se je glasil: *»Sin in snaha sta policista, od začetka sta težko sprejela mojo kazen. Partner je že pokojen. Obiskuje me vnukinja, vidimo se tudi na prostih izhodih ali pa jim telefoniram.«*

Odgovori na anketo statistično prikažejo najpogostejši način vzpostavljanja stikov z družino. Tako je na vprašanje, **»Kako vzdržujete stike z družino?«**, največ oseb odgovorilo, da preko telefona.

Graf 3: Načini vzdrževanja stikov z družino

5. raziskovalni cilj: Kakšne psihične motnje so značilne pri zaprti populaciji, kako pogosto se pojavljajo?

Na 5. cilj, kakšne psihične motnje so značilne pri zaprti populaciji, kako pogosto se pojavljajo, odgovarjajo vprašanja št. 10 in 12 na intervjuju z gospo Andrejo Demšar.

Na vprašanje, **»Koliko je duševnih stisk (psihičnih motenj) med zapornicami? Katere so najpogostejše? Kako se jih lotevate reševati? Imate svojega psihiatra, kliničnega psihologa? Kako poteka zdravljenje?«**, je odgovorila sledeče: *»Duševnih stisk je veliko, povezane so s spoprijemanjem s trenutno situacijo ali na pretekle življenjske izkušnje. Prepoznavamo velik delež osebnostnih motenj, razpoloženskih motenj (depresivnost, anksioznost), motenj, povezanih s travmo ali stresom. Psihiatrinja iz zdravstvene ustanove prihaja enkrat na dva tedna.«*

Iz naslednjega vprašanja, **»Se je pri vas pojavil kakšen poskus samopoškodovanja ali gladovna stavka? Če da, kako pogosto? Kako pristopate ob tovrstnih dogodkih?«**, ki sva ji ga zastavili sva ugotovili, da je samopoškodovanje v zaporu na lgu pogosto prisotno.

»Samopoškodbe so dokaj pogoste, pri nas jih je približno 10 letno. V teh primerih naredimo oceno ogroženosti in določimo ukrepe za preprečevanje samopoškodovalnega vedenja. Osebi nudimo nekoliko več pozornosti in pomoči, predvsem v obliki razgovorov. Spodbujamo skrb zase in razbremenilne dejavnosti. Če je potrebno določimo redni nadzor ali odvzem nevarnih predmetov. Resne gladovne stavke so zelo redke.«

V odgovorih gospoda Martina Lisca je izpostavljen predvsem razlog pojavljanja duševnih motenj pri zaprtih ženskah.

»Kakšne posebnosti opazate pri zaprtih ženskah, npr. na področju izobrazbe, duševnih motenj?«

»Doživljajo nihanja v doživljanju sebe in samopodobi, sprašujejo se o smislu, prisotnih je veliko strahov, občutki krivde, sramu, jeze in depresije. Posebno stisko doživljajo obsojenke, ki imajo otroke /.../«

Vesni Kopač sva zastavili naslednje vprašanje, **»Predvidevam, da imajo zaprte osebe zaradi preteklih travm in odvzema prostosti veliko duševnih stisk, je to res in kako jim pomagata?«**

Izvedeli, da so v zaporu na Igu imeli en primer samomora v lanskem letu. Stiske pa tam rešujejo s pogovorom in s programom za preprečevanje samomorov.

»Samopoškodbe so dokaj pogoste. Psihologinja oceni tveganje za samopoškodovanje in stiske obsojenk in jih podrobno spremlja. Zgodi se, da razbijejo steklo in se porežejo, ena izmed obsojenk požira predmete, kadar je v stiski. Samomori k sreči niso pogosti, žal pa se je letos eden pri nas zgodil. Veliko stisk skušamo rešiti s pogovorom, imamo tudi poseben program za preprečevanje samomorov.«

6. raziskovalni cilj: Kako pogosto se v zaporu pojavlja agresivno vedenje in ali obstajajo razlike med spoloma?

Na 6. cilj, odgovarja 16. vprašanje intervjuja z gospo Andrejo Demšar, in sicer vprašanje, **»Kaj so po vašem mnenju največje razlike z vidika izražanja in doživljanja agresivnosti med prestajanjem kazni pri moških in ženskah? Ali je agresija v zaporu bolj prisotna pri moških ali ženskah?«**

Gospa Psihologinja nama je odgovorila: *»Menim, da je pri moških bolj prisotna. Glede na poročila o izrednih dogodkih v ostalih zaporih. Pri ženskah je že v osnovi manjši delež zaprtih oseb, ki so storile nasilna kazniva dejanja.«*

Po zastavljenem vprašanju gospe Vesni Kopač, **»Koliko jih največ sobiva, ali so prisotna trenja med obsojenkami, hierarhični odnosi?«**, sva dobili sledeč odgovor: *»Posebna preizkušnja v zaporu je sobivanje, saj prihaja med sestanovalkami do trenj, prevladuje verbalno nasilje in spletke, v moških zaporih je več fizičnega in spolnega nasilja /.../«*

Ta odgovor dopolnjuje in dodatno potrdi tudi vprašanje zastavljeno gospe Tanji Pernišek, **»Ali pogosto pride do nasilja, izrednih dogodkov, kako ukrepate?«**

Nanj je odgovorila: *»Med ženskami redko pride do fizičnega nasilja, bolj so v ospredju besedni konflikti /.../«*

Po besedah gospe Pernišek in gospe Kopač, so ženske pogostejše verbalno nasilne, redkeje pa pri njih pride do fizičnega nasilja in spolnega nasilja, ki je pri moških bolj prisotno.

Obsojenki gospe Sabini sva zastavili tudi vprašanje glede trenj, ki se pojavljajo med cimrami v zaporu.

»Kako se razumete s svojimi cimrami, sklepate prijateljstva, je med vami kaj nasilja?«

»...Nekega fizičnega nasilja ni, je pa med ženskami splošno večji problem spletk, psihičnega nasilja.«

Gospa Sončica je na vprašanje, »Kakšni so odnosi znotraj zavoda, kako se razumete s cimrami?«, odgovorila: »Imam nekaj prijateljic, vseeno je tu pametno držati distanco. Na zaprtem oddelku sta dve šefici, ki vzbujata strah, nadlegujeta in sta psihično agresivni. Mnoge obsojenke doživljajo stiske, od začetka sem tudi jaz jokala ...«

Iz teh odgovorov lahko izvemo, da je v zaporu na lgu res pogostejše prisotno psihično nasilje, zbadanje, razne spletke in nadlegovanja, kot pa samo fizično nasilje.

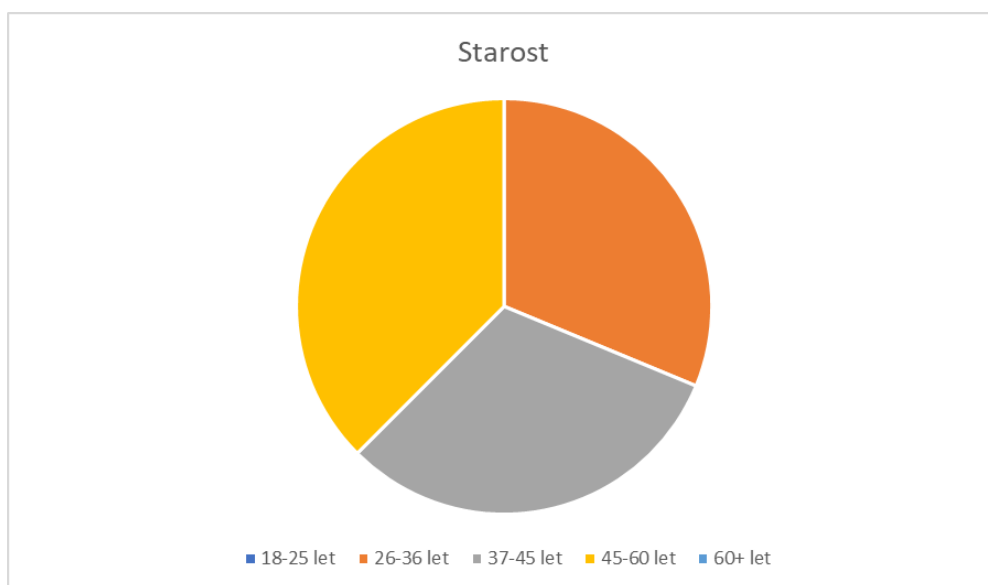
Analiza ankete

Anonimna anketa se je izvajala med obsojenkami v ižanskem zavodu za prestajanje kazni.

V zapor na Igu sva anketni vprašalnik po elektronski pošti poslali v decembru 2022. V pisni obliki so jih med obsojenke razdelili strokovni delavci. Vprašalnik je bil pred uporabo pregledan s strani odgovornih v zaporu in odobren s strani direktorice zapora. Večina vprašanj je bila zaprtega tipa z možnostjo dopisovanja. Vprašanja so se navezovala na izobrazbo, socialni status, kaznivo dejanje, razmere v zaporu in želje ter načrte za prihodnost. Pri izvajanju raziskave sva morali zagotavljati varstvo osebnih podatkov in se k temu zavezati s podpisano izjavo. Med obiskom na Igu nisva smeli uporabljati telefona ali drugih medijev (zgolj papir in pisalo). Vir vseh fotografij v nalogi so publikacije in splet. Obsojenke, ki so prostovoljno privolile v pogovor, so v nalogi predstavljene z izmišljenimi imeni.

Med 121 vprašanimi jih je na anketo odgovorilo 16 (13,2 %). Zavedava se, da je vzorec skromen in ni reprezentativen, a sva zadovoljni, ker sva dobili vrnjenih več kot 10 % vprašalnikov.

Med vprašanimi je 5 obsojenk, starih med 26 in 36 let (31 %). 5 vprašanih je starih med 37 in 45 let (31 %), 6 med 45 in 60 let (38 %). Najstarejša trenutno zaprta ženska na Igu je stara 69 let, najmlajša okrog 20 let (natančnejšega podatka nimava). Najnižja starost za prvi obsojeni prekršek je enajst let.

Graf 4: Starostna struktura anketiranih

Pri analizi izobrazbene strukture ugotavljava, da ima 63 % (10 od 16) sodelujočih srednješolsko izobrazbo. Iz anket je bilo razvidno, da so višje izobražene ženske odgovorne za kazniva dejanja v zvezi z gospodarskim kriminalom (4 osebe vsaj VI. stopnje izobrazbe, 1 oseba je bila imela VIII. stopnjo izobrazbe).

9 žensk (56 %) trenutno ni v partnerskem odnosu (so samske), le ena je poročena. 8 žensk ima otroke. Ob pravici sobivanja otrok do 1. leta starosti ob mami so imeli v preteklem letu tri mamice z otroki.

Med vrstami kaznivega dejanja, ki je bilo vzrok sodnega procesa in odvzema prostosti, so prednjačile tatvine (31 %), v treh primerih je šlo za kazniva dejanja v zvezi z migranti, dve osebi

sta v zaporu zaradi prostitucije, dve zaradi poneverbe, tri osebe zaradi poslovne goljufije in gospodarskega kriminala (19 %), ena oseba zaradi prometne nesreče s smrtnim izidom.

Graf 5: Razlog obsodbe na zaporno kazen

Med vprašanji je bilo vprašanje o trajanju kazni odprtega tipa, po njihovih navedbah so obsojene na povprečno 3,5 letno kazen (najmanj 8 mesecev, največ 11,5 let).

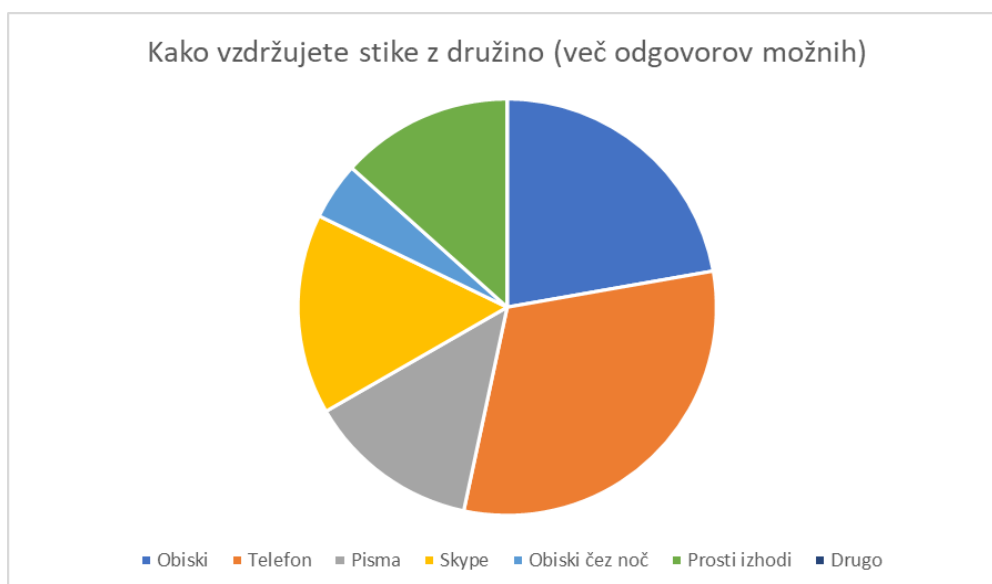
13 oseb (81 %) je obsojenih prvič, 3 so povratnice (22 %).

Bivalne pogoje sva želeli oceniti s kapaciteto sob; maksimalno število oseb, ki si deli sobo, je 7, najmanjše sobe so na voljo za 1 ali 2 osebi (1 oseba v primeru zdravstvenih ali vedenjskih razlogov).

Zanimalo naju je, kako preživljajo prosti čas, izbirale so med telovadbo, branjem, tečaji/učenjem, gledanje televizije, druge aktivnosti so lahko dopisale. Presenetil naju je podatek, da kar 11 od 16 vprašanih (69 %) preživlja prosti čas z branjem knjig, ki so jim na voljo v zaporniški knjižnici. Obsojenke se lahko preizkusijo tudi v vlogi knjižničarke. V telovadnici in fitnes sobi preživljajo prosti čas 4 osebe.

Pri učenju oziroma izobraževanju so izpostavile možnost poklicne kvalifikacije (šivilja, pomočnica kuharice). Za šiviljo se trenutno med vprašanimi uči 5 oseb, za kuharsko pomočnico 2 ženski. Med poljubnimi odgovori o prostem času so sledili televizija, pogovori po telefonu, počitek in spanje, delovna terapija, reševanje križank, delo (služba v zaporu), ustvarjanje, logoterapija in druženje.

62 % vprašanih je s sostanovalkami v dobrih odnosih. 15 od 16 vprašanih (94 %) ima redne stike z družino, predvsem po telefonu oziroma drugih medijev (Skype), svojci jih redno obiskujejo v zaporu, koristijo tudi proste izhode.

Graf 6: Načini vzdrževanja stikov z družino

Zanimalo naju je, s katerimi strokovnimi delavci sodelujejo v zaporu, največkrat omenjeni so bili pedagog (14), psihologinja (10), socialna delavka (9), manj pogosto so bili navedeni mentorji na delu, inštruktorji ter pravosodni policisti.

Vprašanje o pripravi na odpust po prestani kazni je bilo očitno težko, nanj je odgovorilo le 12 žensk, kar je 75 % vprašanih, 5 oseb meni, da jih pripravljajo na življenje izven zapora z zdravljenjem odvisnosti od drog (metadonski program), s krožki in tečaji (izobraževanje, nacionalna poklicna kvalifikacija), 7 vprašanih pa meni, da jih na življenje po zaporu ne pripravljajo.

Graf 7: Priprave na odpust iz zapora

Z zadnjim vprašanjem sva želeli izvedeti, kakšni so njihovi načrti za prihodnost, kaj si zase želijo po prestani kazni. 13 oseb si želi zaposlitve, 3 si želijo ustvariti družino, 3 se bodo posvetile svojim otrokom, ena oseba si želi nadaljevanja zdravljenja odvisnosti od drog. Želijo najti stanovanje in potovati.

Dve povratnici si v prihodnosti ne želita več kaznivih dejanj. V osmih primerih so vprašane odgovorile, da si želijo normalnega življenja (niso natančneje definirale).

Ob manjšem vzorcu je bila analiza ankete v tiskani obliki relativno enostavna, podatke so bili obdelani s preprostimi postopki (seštevanje, računanje deležev). Rezultati ankete so prikazani tudi grafično.

Četudi vzorec anket ni reprezentativen in posledično rezultati ne odražajo splošnega stanja, so do neke mere primerljivi z izsledki drugih raziskovalcev in statističnimi podatki, ki so na voljo.

Po statističnih podatkih v javnem poročilu URSIKS je največ zaprtih žensk starih med 39 in 49 let, kar je skoraj 37 % med vsemi zaprtimi, kar potrjuje tudi naša analiza.

Povprečna kazen za obsojenko je med 3 in 5 let, tako poročajo v poročilu URSIKS, rezultati ankete se s tem ujemajo, izračunana povprečna kazen je namreč 3,5 let (najmanj 8 mesecev in največ 11,5 let). Po statističnih podatkih so najkrajše kazni v trajanju med 3 in 6 mesecev, najdaljši kazni sta pri dveh osebah, 20–30 let.

Pri analizi izobrazbene strukture ugotavljamo, da ima 63 % (10 od 16) sodelujočih obsojenk srednješolsko izobrazbo, primerljiv podatek je v letnem poročilu zapora. V že omenjeni raziskavi D. Tadič (2012, 2014) ugotavlja, da je delež žensk z dokončano zgolj osnovno šolo 15 %, 12 % žensk nima niti osnovnošolske izobrazbe. Le ena oseba, ki je izpolnila našo anketo, ima zgolj osnovnošolsko izobrazbo.

Vse anketirane obsojenke se v zaporu vključujejo v različne dejavnosti, 5 oseb je vključenih v izobraževalni proces za šiviljo, 2 se učita za kuharsko pomočnico, opravljajo različna opravila, čiščenje, kuhanje, vzdrževalna dela, knjižničarstvo, vrtnarstvo. Nezmožne običajnega dela obiskujejo delovno terapijo. D. Tadič (2012, 2014) meni, da se moški aktivneje vključujejo v dejavnosti v zaporu, saj je njihovo sodelovanje 10 % višje kot pri ženskah. Po njenih podatkih v raziskavi o posebnostih zapora z vidika stikov se je le 5 % obsojenk vključilo v neko vrsto formalnega izobraževanja.

Po pridobljenih podatkih v anketi je razlog za obsodbo v več kot 30 % tatvina, v 19 % gospodarski kriminal, v manjšem številu prostitucija ter tihotapljenje migrantov, en primer zaradi povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti. Ugotovljeno je primerljivo s statističnimi podatki zapora iz leta 2021, 52,8 % žensk je obsojenih zaradi kaznivih dejanj povezanih s premoženjem. Po statistiki je v letu 2021 15 oseb obsojenih zaradi kaznivih dejanj zoper življenje in telo, 10 zoper človekovo zdravje. Ugotavlja, da gre pri kaznovanih ženskah večinoma za dejanja, ki niso povezana z nasiljem.

Z anketo ugotavlja, da ima polovica vprašanih otroke, v literaturi navajajo višje deleže, do 75 % (Plesničar Mihelj s sod., 2018). Stike z družino ima 15 od 16 obsojenk, za ohranjanje stikov se največkrat poslužujejo telefona, Skypa, svojci jih redno obiskujejo, koristijo proste izhode. V raziskavi D. Tadič (2012, 2014) so zaprte ženske izpostavile pomanjkanje zasebnosti pri telefoniranju in med obiski (v 74 %), kar je lahko tudi povod za konflikte med njimi.

Vrednotenje hipotez (interpretacija)

1. HIPOTEZA: Stopnja kriminalitete pri ženskah je manjša kot pri moških.

Statistični podatki SURS in URSIKS potrjujejo, da je število moških obsojencev bistveno večje. V Evropi predstavljajo ženske približno 10 % zaporniške populacije, v letu 2021 je bil delež zaprtih žensk v Sloveniji med vsemi obsojenimi skoraj 7 % (6,85 %). Ob visokem številu moških obsojencev je potrebnih več zavodov za prestajanje kazni, zavod na Igu ostaja edini ženski zapor. Kljub manjšemu številu ženskih kriminalnih dejanj, ki vodijo v zapor, je težko z gotovostjo sklepati, da je stopnja odklonskega vedenja pri ženskah res toliko nižja. Ob pregledu pisnih virov in statističnih podatkov ugotavljamo, da se število zaprtih žensk v Sloveniji povečuje.

Za kvalitetno vrednotenje hipoteze bi bilo potrebno raziskavo razširiti na analizo dodatnih virov, kot so policijski zapisniki, poročila sodišč. Kriminaliteta pri ženskah je manj raziskano področje kriminologije, prva večja raziskava v Sloveniji je bila opravljena v sedemdesetih letih. V zadnjih petnajstih letih se z raziskovanjem posebnosti ženske zločinke in njenega zločina, kaznovanjem, posledicami obsodbe in zaporniških kazni ter resocializacijo ukvarja nekaj strokovnjakov, med temi bi izpostavili D. Tadič (2012, 2014) ter M. Plesničar (2012, 2018).

Hipotezo potrjuje za skupino žensk, ki so bile obsojene na prestajanje zaporniške kazni (s pomočjo podatkov iz literature ter dostopnih statističnih podatkov).

2. HIPOTEZA: Nasilna dejanja pri ženskah niso glavni razlog odvzema prostosti, predvidevam, da so v ospredju tatvine in goljufije, saj so ženske po naravi manj fizično nasilne.

V letu 2021 so bile ženske največkrat obravnavane zaradi kaznivih dejanj zoper premoženje in pravni promet (tatvine, goljufije, poneverbe, ponarejanje listin, nezakonito dajanje pravne pomoči, izdaja lažnih potrdil in spričeval), tudi prostitucije, preprodaje drog. Po podatkih iz URSIKS letnega poročila za 2021 je bil delež žensk med vsemi obsojenimi za kazniva dejanja zoper življenje in telo 6,3 %, vseh obsojencev te skupine (moških in žensk) je bilo 191. V preteklosti je bil npr. detomor eno izmed ženskih nasilnih dejanj. V zaključnem delu na fakulteti Eva Meglič navaja, da ženske največkrat umorijo svoje intimne partnerje ali družinske člane.

V razgovorih s strokovnimi delavkami v zaporu sem izvedela, da je med obsojenkami več verbalnega nasilja. Tudi D. Tadič (2012, 2014) navaja, da ženske v primerjavi z zaprtimi moškimi redkeje izražajo nasilne oblike vedenja, so manjša grožnja za varnost institucije ter redkeje pobegnejo iz zapora. Lombroso (v Počkar in Krajnc, 2011) je sicer zagovarjal dejstvo, da je ob odpovedi mehanizmov materinstva in pobožnosti lahko ženski zločin neprimerno hujši od moškega, žensko morilko primerja s pošastjo in čarovnico. Feministke se z Lombrosovo (v Počkar in Krajnc, 2011) razlago ne strinjajo, tudi moderne teorije ga zavračajo.

Na nasilno vedenje žensk lahko vplivajo patološki partnerski odnosi, dolgotrajne psihične, telesne in spolne zlorabe s strani partnerja. Gre za t. i. sindrom pretepeane ženske, ki je bil oblikovan na osnovi teorije kroga, ki se dogaja v družinskem nasilju.

Večji delež kriminološke literature se ukvarja prav z vprašanjem, zakaj in kdaj so postale ženske nasilne do svojega partnerja, ki jih je dlje časa zlorabljal. (Vir 1)

Pri ženskah se pojavlja tudi avtoagresija, različne oblike samopoškodovanja.

Postavljena hipoteza (podprto z intervjuji z Vesno Kopač in pisnimi viri) je delno potrjena – nasilna dejanja pri ženskah niso glavni razlog odvzema prostosti, v ospredju so tatvine in goljufije. Ženske se večkrat vedejo samopoškodovalno, nasilne so običajno zaradi dolgotrajnih zlorab ali zaščite otroka v družinskem nasilju. Z raziskavo ne moremo nedvoumno potrditi, da so po naravi dejansko manj fizično nasilne.

3. HIPOTEZA: Stopnja povratništva v ženskem zaporu na Igu je precej visoka, domnevam, da je vsaj polovica obsojenk povratnic.

»Več kot polovica zaprtih oseb, ki letno na novo nastopijo kazen v slovenskih kazenskih ustanovah, je formalno zaznana kot "povratnik« (Tadič, 2012).

D. Tadič (2012, 2014) ugotavlja, da so moški večkrat povratniki kot ženske, mlajši pogosteje kot starejši in da število kaznivih dejanj, ki jih je posameznik povzročil, povečuje verjetnost vrnitve v zapor. V več virih navajajo kot dejavnike tveganja socialno prikrajšanost (neugodno socialno okolje, vloga družine v procesu primarne socializacije), ekonomsko prikrajšanost, nizko izobrazbo (nedokončano šolo, četudi gre za ljudi s povprečnimi in celo višjimi kognitivnimi zmožnostmi), slabo doživljanje svojega položaja, družbene reakcije (doživljanje drugih ljudi). Povratniki imajo težave z duševnim zdravjem, uživanjem nedovoljenih substanc, so agresivni in neprilagodljivi (povz. po Tadič, 2012).

Avtorja Deželak (2002) navajata, da pride do povratništva tudi zaradi neurejenih zunanjih življenjskih razmer in ker se v zaporu dejansko dobro počutijo, izven institucije pa preprosto ne znajo več živeti.

Socialno psihološke študije in teorije poskušajo razložiti odklonskost v povezavi s starši kot odzive na stresne in neugodne družinske razmere, npr. alkohol, revščina.

Med 16 anketiranimi obsojenkami so bile tri povratnice (19 %), z dvema je bil narejen tudi intervju. Obe sta bili odvisnici od drog, ki sta po odpustu s starimi partnerji ponovno zašli v kriminal.

Po statističnih podatkih iz leta 2021 je bilo med 82 na novo sprejetimi v zapor na Igu 26 povratnic (31 %).

V letu 2016 je bil odstotek vseh povratnikov v slovenskih zaporih najvišji, 40 %, v zadnjih letih skupni odstotek ostaja na približno 30 %.

Postavljeno hipotezo (z izsledki ankete, statističnimi podatki, intervjuji z vsemi strokovnimi delavci) delno potrdiva, stopnja povratništva na Igu je relativno visoka, približno tretjina na novo sprejetih obsojenk je povratnic.

4. HIPOTEZA: Agresija v zaporu je pogostejša pri moških kot pri ženskah ter se kaže na različne načine.

Po besedah biološko usmerjenih kriminologov je večji delež nasilnih dejanj in nagnjenosti k odzivu na socialne provokacije pri moških, povezan s testosteronom (povz. po Kanduč, 2001).

Ženske razmišljajo drugače kot moški, saj na žensko razmišljanje vpliva etika medosebne povezanosti, skrbi in odgovornosti za bližnje, ne pa značilno »moška« morala, ki temelji na abstraktni logiki, avtonomnosti in ločenosti od drugih oseb (povz. po Kanduč, 2001).

Torej v primerjavi z zaprtimi moškimi ženske redkeje izražajo nasilne oblike vedenja, so manjša grožnja za varnost institucije ter redkeje pobegnejo iz zapora.

Poleg podatkov iz literature sva tudi iz empiričnega dela naloge izvedeli veliko o agresivnosti pri ženskah, s poudarkom na zapor na Igu. Tako gospa Andreja Demšar, kot tudi ostali strokovni delavci, ne nazadnje pa tudi obsojenke, so v intervjujih povedali, da med zapornicami ni pogosto fizično nasilje, temveč zgolj psihično (zbadanje, psihično obračunavanje ...). Gospa Andreja Demšar je med drugim obrazložila, da so v moških zaporih bolj prisotna fizična obračunavanja, kar je razvidno iz poročil o izrednih dogodkih v ostalih zaporih. Gospa Vesna Kopač pa je podala tudi primer nasilja, ki se pogosteje pojavlja prav v moških zaporih, in sicer fizično in spolno nasilje.

Postavljeno hipotezo (s pomočjo analize literature in izvedenih intervjujev) potrdiva.

5. HIPOTEZA: Obsojenke, ki imajo stik z osebami izven zapora (npr. z družino, znanci) lažje prestajajo zaporno kazen (imajo manj odklonov, so bolj uspešne v procesu resocializacije) in doživljajo manjšo raven agresije, stresa in ostalih motenj.

Zapor osebi odvzame v določeni meri možnost stikov z družino, prijatelji in znanci. Odsotnost teh stikov pa ima negativen vpliv na psihično stanje obsojencev, hkrati pa tudi na njihovo prilagoditev na življenje po izpustu iz zapora (povz. po Žist, 2008). Da bi ta vpliv omilili, so v zaporih dovoljena dopisovanja, telefonski pogovori, obiski, poseben privilegij pa so tudi prosti izhodi. Cugmas (2016) tako v svoji magistrski nalogi ugotavlja, da obiski na obsojence v glavnem delujejo zelo ugodno in pomirjajoče.

Ob potrjevanju hipoteze sva se opirali tudi na izvedene intervjuje, iz katerih sva izvedeli, da so stiki tudi zaporu na Igu omogočeni, in sicer na razne načine. Teh možnosti se večina zapornic redno poslužuje, v večini pa stike ohranjajo s pomočjo telefonskih klicev, kar je pokazala tudi anketa, izvedena v zaporu na Igu.

Gospa Andreja Demšar nama je v svojem odgovoru povedala, da dobra socialna opora in stiki s svojci seveda pripomorejo k lažjemu prestajanju kazni.

Postavljeno hipotezo potrdiva na podlagi intervjuja z gospo Andrejo Demšar, gospo Vesno Kopač, intervjujev z obsojenkami, ankete in podatkov iz literature.

6. HIPOTEZA: V zaporu so pogosto prisotne psihične/psihološke motnje (npr. depresija, samomorilnost).

Obsojena oseba ob vstopu v zapor doživlja različne občutke, jezo, strah, sram, žalost ... Večina kaznjencev tako razvije negativen odnos do zapora že kar na vhodu. Njihovo nezadovoljstvo in frustracije pa se izražajo na različne načine. Tako se lahko pojavi depresija, samopoškodovanje, poskus samomora... (povz. po Savanović, 2010).

Po pogovoru s psihologinjo Andrejo Demšar, zaposleno na zavodu za prestajanje kazenskih sankcij Ig, sva ugotovili, da so psihične motnje v zaporu pogosto prisotne. Bolj pogosto je samopoškodovanje, redkeje pa se pojavi npr. gladovna stavka.

V intervjuju z gospo Vesno Kopač sva izvedeli, da se je v zaporu na Igu lani zgodil samomor, samopoškodovanje pa je veliko bolj prisotno. Zapornice požirajo ostne predmete, razbijajo steklo in se porežejo ...

Gospod Martin Lisec nama je v pogovoru razložil, da os psihične motnje v zaporih pogoste in so povezane s trenutno situacijo ali pretekle življenjske izkušnje. Veliko je osebnostnih motenj, razpoloženskih motenj (depresivnost, anksioznost). Posebnost, ki jo je gospod Lisec izpostavil pa je prisotnost psihičnih motenj pri ženskah, in sicer ker se sprašujejo o sebi, imajo veliko strahov in doživljajo nihanja v doživljanju sebe in samopodobi. Posebno stisko pa doživljajo prav obsojenke, ki imajo otroke.

Postavljeno hipotezo sva potrdili na podlagi opravljenih intervjujev z gospo Andrejo Demšar, z gospodom Martinom Liscem, z gospo Vesno Kopač in na podlagi analize literature.

SKLEPI

V raziskovalni nalogi sva si postavili naslednje cilje:

1. Kakšne so razlike v pogostosti kriminalnih dejanj moških in žensk?
2. Kakšna kazniva dejanja so vzrok za odvzem prostosti pri ženskah?
3. Kako poteka resocializacija obsojenk, kakšni so uspehi resocializacije, kako pogosto je povratništvo?
4. Kakšen je pomen stikov obsojenk z zunanjim svetom?
5. Kakšne psihične motnje so značilne za zaprto populacijo, kako pogosto se pojavljajo?
6. Kako pogosto se v zaporu pojavlja agresivno vedenje in ali obstajajo razlike med spoloma?

Ugotovili sva sledeče:

1. Ženske predstavljajo približno 10 % zaporniške populacije, delež obsojenih žensk je manjši kot moških, hipotezo sva potrdili.
2. Ženske so bile večinoma obravnavane za kazniva dejanja zoper premoženje in pravni promet, hipotezo sva potrdili.
3. Resocializacijo v veliki meri izvaja zapor z možnostjo izobraževanj, tečajev, psihoterapij in hišnim redom tekom prestajanja kazni ter navezovanjem stikov s centri za socialno delo, zavodom za zaposlovanje in potencialnimi najemodajalci stanovanj. Povratnic je približno tretjina, večinoma gre za obsojenke, ki prihajajo iz nestimulativnega okolja, odvisnice od nedovoljenih substanc in duševne bolnice. Hipotezo sva delno potrdili, saj je stopnja povratništva relativno visoka, a vseeno ne presega ene tretjine.
4. Stik obsojenk z zunanjim svetom ima izredno pozitivne učinke na lažje prestajanje kazni, saj lahko obsojenke svoje težave zaupajo drugim in so posledično psihične motnje pri njih prisotne v manjši meri. Četrto hipotezo sva tako potrdili.
5. Pri zaprti populaciji je pogosto samopoškodovanje (rezanje z razbitim steklom, zaužitje ostrih predmetov ipd.), pojavljata se tudi samomorilnost in depresija. Hipotezo sva potrdili.
6. Agresija je v zaporu pogosto prisotna, a bolj v moških zaporih, kaže pa se na različne načine (verbalno nasilje, fizično nasilje, zbadanje ...). Hipotezo sva potrdili.

Omejitve in pomanjkljivosti naloge

Ob manjšem številu na zaporno kazen obsojenih žensk v primerjavi z moškimi so tudi raziskave bolj usmerjene v kriminalna dejanja moških. Med raziskovalci ženske kriminalitete v Sloveniji bi izpostavili dve strokovnjakinji, M. Plesničar (2012, 2018), socialno pedagoginjo, doktorico prava in raziskovalko na Inštitutu za kriminologijo na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, ter Darjo Tadič, doktorico kriminologije in asistentko na oddelku za socialno pedagogiko na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani. Članki iz obdobja od 2003 do 2019 so bili dragoceni vir podatkov za nalogu. Vključili sva zadnje trenutno dostopne statistične podatke na SURS, ZPKZ Ig ter javno dostopna poročila URSIKS (iz leta 2021). Uporabljali sva publikacije in

zbornike, ki jih obdobjno izdajo v zaporu na Igu v sodelovanju z Ministrstvom za pravosodje in drugimi nevladnimi organizacijami. Začetne informacije o kriminaliteti so povzete po učbeniku za sociologijo za gimnazije v 4. letniku. Prebrali sva več diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog, ki so na voljo v informacijskem sistemu COBISS.

Po začetnih zapletih pri vzpostavljanju kontaktov z vodstvom zapora, pridobivanju soglasja za obisk v zaporu za izvedbo intervjujev in anket sva že razmišljali o spremembi teme. Prošnje smo poslali različnim naslovnikom, ki so strokovno in organizacijsko povezani z zaporom na Igu. Po odobritvi obiska s strani direktorice zavoda sva jim posredovali osnutek naloge z vprašanji v anketi in intervjujih. Pri izvedbi so bili upoštevani njihovi popravki in predlogi.

Alternativna metoda kaznovanja je pogojni odpust z varstvenim nadzorom, ki ga izvaja probacijska služba. Želeli sva spoznati tudi njihovo delo, a so prošnjo zavrnil.

Izpolnjevanje ankete je bilo prostovoljno, razočarani sva bili nad začetnim odzivom, saj so anketiranke izpolnile zgolj pet vprašalnikov. Število izpolnjenih anket se je povečalo na skupaj 16. Slab odziv je verjetno posledica različnih dejavnikov, nezainteresiranosti, nepismenosti, nerazumevanja slovenskega jezika, tudi zdravstvenih razlogov. Na slednje so ob izvajanju intervjujev opozorile že strokovne delavke v zaporu. Približno enak delež zapornic (20 oseb) prostovoljno sodeluje v terapevtskem programu Stopinje v svobodo, ki ga vodi gospod Lisec. D. Tadič (2012, 2014) v raziskavi o stikih zaprtih žensk z zunanjim svetom in njihovem ekonomskem položaju predstavi namenski vzorec 17 udeleženk. Upošteva je navedeno, sva lahko z odzivom zadovoljni.

Prednosti naloge in osebni vtisi

Nika: »Zapornice na Igu in povsod drugod so lahko poimenovane zapornice, a se pod tem nazivom velikokrat skrivajo ženske, ki svoje napake obžalujejo in želijo postati boljše, tako zase kot za svoje ljubljene. Krivično bi bilo na tem mestu obsojati človeka le po platnici in poimenovanju, kajti vsi delamo napake. Pomembno je, da te napake priznamo, sprejmemo odgovornost za svoja dejanja in prenesemo zaslužen kazen. Ravno to je po mojem mnenju smisel kaznovanja in zaporov, da tam zapornice spoznajo svojo krivdo in sprejmejo posledice za svoja dejanja. Ko se to zgodi, se v njih rodi novo življenje, nov pogled na svet in novi cilji, ki zapornicam pomagajo prestajati težke dni za rešetkami. Tako kot si vsak otrok zasluži drugo priložnost in odpuščanje s strani staršev, ko kriči na sorojenca, si tudi vsaka zapornica zasluži še eno priložnost brez obsojanja in predsodkov.

Za razliko od soavtorice te raziskovalne naloge, žal sama nisem imela omogočenega osebnega stika z zapornicami, niti s psihologinjo, s katero sem kasneje po Zoom konferenci opravila intervju. Zapora na Igu zato nisem videla z lastnimi očmi, sem ga pa dodobra spoznala skozi raziskovanje. Poglobljanje v članke, knjige in spletno literaturo je bilo izredno zanimivo, saj zapori v resnici, kot sva ugotovili, niso takšni kot v naših velikokrat napačnih stereotipnih predstavah. Za stenami celic so ženske, ki tam za odpuščanje preživljajo svoje dneve. Tako kot vsak drugi človek, tudi one doživljajo čustva, ki pa so prav v zaporu na veliki preizkušnji. Jeza, strah, žalost, osamljenost, vse to in še marsikatero drugo negativno čustvo velikokrat preplavi človeka, ko nima stika z ljudmi, ki jih ima rad, ko je osamljen in odtujen. Ravno s takšnimi čustvi pa se na odvzem prostosti logično odzovejo tudi zapornice. Odvzeta jim je potreba po ljubezni in pripadnosti, kar pa onemogoča zadovoljitev višjih potreb. Torej ni čudno, da je agresivnost v zaporu dokaj pogosto prisotna. Ne moremo se postaviti na mesto zapornic, a vseeno smo do njih lahko empatični, namesto da jih obsojamo in imamo do njih mnoge predsodke.«

Leoni: »Vsebina mojega dela naloge je usmerjena na delinkventno vedenje pri ženski. Poznamo mnoge pogumne ženske, ki so se v preteklosti uprle tradicionalni vlogi matere in žene ter zagovarjale družbene spremembe. Ena izmed teh je Ivana Orleanska, ki je svoj boj končala kaznovana v plamenih na grmadi. Zlasti v času srednjega veka, francoske revolucije in vojne so bile kazni nečloveške in mučilno naravnane, danes je najstrožja kazen v Sloveniji dolgoletna zaporna kazen.

Zaradi raziskovalnega dela sem dobila edinstveno priložnost skupaj z mentorico obiskati zapor na Igu. V zaporih se oblikuje posebna, ločena skupnost, o kateri javnost ne ve prav dosti. Preden sem prestopila vrata nekdanjega ižanskega gradu, so me obremenjevale misli o strogih paznikih, nasilju, uniformah in drogah, mojo predstavo o zaporu so namreč oblikovali ameriški filmi. Tudi ko sem čakala na obsojenke, ki so se pogovarjale z menoj, me je bilo kar malo strah, kako me bodo sprejele. Tekom pogovora pa sem spoznala, da so to pravzaprav čisto običajne ženske, ki se, kot pravijo, želijo izboljšati zase in za svojo družino. Če bi jih srečala na ulici, si ne bi mislila, da so obsojenke.

Mediji imajo velik vpliv na oblikovanje stereotipov o določenih družbenih skupinah, tudi zato je stigma v vsakdanjem življenju močno prisotna, zlasti za obsojence. Zaporne rešetke niso prepreke in tega se na Igu dobro zavedajo. Obsojenkam omogočajo izobraževanje, tečaje, zabavo, razvedrilo in, kar je najpomembnejše, varnost. Z vsemi aktivnostmi prevzgoje jih pripravljajo na življenje po prestani kazni. Sodelovanje z nevladnimi organizacijami ob prestajanju zaporne kazni predstavlja dodano vrednost, čas v zaporu se da dobro izkoristiti za osebno rast, refleksijo preteklosti in pridobivanje novih znanj. Nekje sem prebrala, da v skandinavskih zaporih želijo prevzgojiti obsojenca tako, da bi ga želeli imeti za soseda. Takšna miselnost bi se lahko uveljavila tudi pri nas in kdo ve, mogoče bi bilo manj povratništva oziroma, celovito gledano, bi bil rezultat resocializacije boljši.

V Sloveniji od leta 2018 deluje probacijska služba z nalogo izvrševanja kazni v skupnosti namesto v zaporu, njen glavni namen je, da oseba opusti kazniva dejanja in se uspešno integrira v skupnost.

Brez odklonskih ljudi družba ne bi nikoli napredovala, brez kazni in kriminala pa na nek način ne bi bilo zgleda za neprimerno vedenje. Ne glede na kazen, ki jo predpiše sodišče, pa si vsakdo z vestjo najhujšo kazen naloži sam, kot v romanu Zločin in kazen zapiše Dostojevski.«

Predlogi za nadaljnje raziskovanje

Nika: »Psihologinji sem zastavila ogromno vprašanj, ki niso neposredno odgovarjala na moje cilje. Odgovori so zelo zanimivi. V okviru te teme bi lahko raziskala še razlike v agresivnosti zapornikov v različnih slovenskih zaporih, kako se na agresivno vedenje odzovejo pazniki in kako večje pretepe in konflikte zaustavijo. Zanimivo bi bilo raziskati, kaj doživljajo zaporniki v sebi in če svoja dejanja obžalujejo. Raziskala bi lahko tudi, kako poteka sama resocializacija v zaporih in kje so pomanjkljivosti le-te, saj je kar nekaj povratnikov/povratnic po izpustu. Morda bi lahko raziskala še kakšen eksperiment, izveden v zaporu.«

Leoni: »Pri proučevanju kriminalitete bi bilo zanimivo primerjati uspešnost resocializacije v državah z bolj represivnim in na drugi strani liberalnim načinom kaznovanja. Nalogo bi lahko razširili na primerjalno raziskavo o resocializaciji v moških zaporih. Vsebina bi se lahko razširila na raziskovanje posledic dolgotrajnih zapornih kazni na psihofizično stanje človeka.«

ZAKLJUČEK

Ženska kriminaliteta nikoli ni predstavljala resnega problema v družbi, zato je to področje s strani kriminologov dolgo ostalo manj raziskano. V preteklosti so ženska kriminalna dejanja pojasnjevali z žensko naravo in drugačnostjo ženskega bistva. Lombroso (v Počkar in Krajnc, 2011) je bil prepričan, da je prestopniška ženska podobna moškemu in prehitro dozori. Ženska ima pomanjkljiv čut za moralo, je maščevalna, ljubosumna in otročja in če se vse te lastnosti izrazijo, nastane kriminalka, hujša od moškega.

Na storilke kaznivih dejanj se gleda iz dveh perspektiv, prvič kot na osebe, ki so prekršile pravilo oziroma zakon in drugič kot osebe, ki so prekršile pričakovanja, vezana na njihovo tradicionalno vlogo ženske. Delikventno vedenje ženske je po mnenju več avtorjev vezano na nezmožnost prevzeti vlogo matere in žene (povz. po Kanduč, 1998).

Med leti 2012 in 2014 so se posledice zaostrovanja kazenskega sistema izraziteje pokazale prav na ženski populaciji, povečalo se je povprečno število zaprtih žensk. Trend povečevanja po mnenju strokovnjakov ni posledica spremembe pogostosti in vrste kaznivega dejanja, temveč možna posledica drugačne obravnave ob spoštovanju enakopravnosti spolov in osebne odgovornosti.

Namen kazni ni mučenje, pač pa prenova človeka, zato je pri proučevanju kriminalitete potrebno več pozornosti usmeriti v pomen in možnosti resocializacije.

V sociološkem delu naloge sva želeli izpostaviti razlike med kriminalnimi dejanji moških in žensk, razloge za odvzem prostosti pri ženskah, predstaviti prestajanje zaporne kazni na lgu ter opisati možnosti za resocializacijo in njen uspeh.

S psihološkim delom sva želeli ugotoviti, kakšen pomen imajo stiki z zunanjim okoljem za zaprto populacijo, kako se kaže agresija v zaporih in kako pogoste so psihične motnje med obsojenimi.

Upava, da bo prebiranje naloge nekoliko izboljšalo poznavanje ženske kriminalitete v Sloveniji, pripomoglo k zmanjšanju stigme do zaprtih oseb in koga spodbudilo, da lahko kot prostovoljec pomaga obsojencu po prestali kazni pri integraciji v zunanje okolje.

VIRI IN LITERATURA

Ustni viri

BOŽIKOV, Lucija [ustni vir]. Ljubljana, 17. februar 2023.

DEMŠAR, Andreja [ustni vir]. Ig, 28. december 2022 in preko spletne aplikacije ZOOM.

KOPAČ, Vesna [ustni vir]. Ig, 28. december 2022.

LISEC, Martin [ustni vir]. Spletna aplikacija ZOOM, 2. februar 2023.

PERNIŠEK, Tanja [ustni vir]. Ig, 28. december 2022.

»SABINA« [ustni vir]. Ig, 28. december 2022.

»SONJA« [ustni vir]. Ig, 28. december 2022.

»SONČICA« [ustni vir]. Ig, 28. december 2022.

Spletni viri

Gov.si. (2022). Delavnica za zaposlene v ženskem zaporu. [online]. [Datum zadnjega popraviljanja 15. sep. 2022], [citirano 27. feb. 2023; 13:24]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.gov.si/novice/2022-09-12-delavnica-za-zaposlene-v-zenskem-zaporu/>

Gov.si. (2022). O upravi za probacijo. [online]. [Datum zadnjega popraviljanja 15. feb. 2022], [citirano 1. feb. 2023; 21:09]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/uprava-za-probacijo/o-upravi/>

Gov.si. (2022). Zavod za prestajanje kazni zapora Ig. [online]. [Datum zadnjega popraviljanja 2. avgust 2022], [citirano 1. feb. 2023; 20:03]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/uprava-za-izvrsevanje-kazenskih-sankcij/o-upravi/zavod-za-prestajanje-kazni-zapora-ig/>

Kontelj, M. (2022). Skoraj za petino več obsojenih. [online]. [Datum zadnjega popraviljanja 8. jun. 2022; 10:30] [citirano 28. feb. 2023; 10:15]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10377>

Margon, E. (2023). Društvo Ekvator. Uradni Facebook profil. [online], [citirano 1. feb. 2023; 21:27]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.facebook.com/drustvoekvator/>

Ministrstvo za pravosodje-urad za izvrševanje kazenskih sankcij. Letno poročilo 2021. [online]. [Datum zadnjega popraviljanja 22.7. 2022], [citirano 28. feb. 2023; 8:58]. Dostopno na spletnem naslovu: https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSIKS/Dokumenti/Letna-porocila-/Letno-porocilo-2021_web.pdf

PIS – pravno informacijski sistem. (2021). [online], [citirano 1. feb. 2023; 20:17]. Dostopno na spletnem naslovu: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1#>

Ristić, M. (2020). Uprava za probacijo [online]. [Datum zadnjega popraviljanja 15. januar 2020], [citirano 28. feb. 2023; 11:13]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://zzsp.org/2020/01/15/uprava-za-probacijo/>

Tadič, D. (2023). Društvo Ekvator. Uradni Facebook profil. [online], [citirano 1. feb. 2023; 21:27]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.facebook.com/drustvoekvator/>

Tadič, D. (2014). Kaznovanje žensk v Sloveniji. [online], [citirano 1. feb. 2023; 18:46]. Dostopno na spletnem naslovu: <https://www.fvv.um.si/dv2014/zbornik/Tadic.pdf>

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (ZKP-K), *Ur. list RS*, št. 91/2011 s 14. 11. 2011. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?sop=2019-01-0915>

Wikipedija-prosta enciklopedija.(2015). Sindrom trpinčene osebe. [online]. [Datum zadnjega popraviljanja 14. julij 2015; 7:21], [citirano 1. feb. 2023; 19:53]. Dostopno na spletnem naslovu: https://sl.wikipedia.org/wiki/Sindrom_trpin%C4%8Dene_osebe

Na spletu objavljene diplomske naloge in magistrska dela

Cugmas, M. (2016). Etika kaznovanja in resocializacija zapornikov. Magistrsko delo. Maribor. Filozofska fakulteta, oddelek za filozofijo.

Deželak, I. in Deželak, M. (2002). Vprašanje resocializacije zapornikov. Diplomsko delo. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.

Levičar, M. (2012). Nasilje med zaporniki v času prestajanja zaporne kazni. Diplomsko delo. Maribor. Fakulteta za varnostne vede.

Macura, R. (2010). Pregled raziskav o delu paznikov v zaporu. Diplomsko delo. Maribor. Fakulteta za varnostne vede.

Savanović, S. (2010). Psihološke posledice prestajanja zaporne kazni. Diplomsko delo. Maribor. Fakulteta za varnostne vede.

Smajlovič, M. (2019). Resocializacija zapornikov pod nadzorom probacijske službe. Diplomsko delo. Maribor. Fakulteta za varnostne vede.

Švigelj, A. (2020). Povratništvo zapornic iz zapora Ig. Diplomsko delo. Ljubljana. Fakulteta za socialno delo.

Tadič, D. (2012). Večkrat zaprte osebe in njihovo doživljanje lastnega življenjskega položaja. Diplomsko delo. Ljubljana. Pedagoška fakulteta, socialna pedagogika.

Literatura

Antič Gaber, M. (2017). Začasno prebivališče: Na grad 25, Ig. Življenjske zgodbe žensk na prestajanju kazni zapora. Ljubljana. Javna agencija za knjigo Republike Slovenije. ISBN 978-961-94184-7-5.

Brinc, F. (2003). Kriminalna prognoza-iluzija ali resničnost. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, št. 54, str. 341–355.

Halarambos M., Holborn M., (1999). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana. DZS. ISBN 86-341-1910-6., str. 445, 446.

Kanduč, Z. (1998). Feministične perspektive in kriminologija. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*. Ljubljana, št. 49, str. 229–237.

Kanduč, Z. (2001). Ženske, agresija, zapor - kriminološki in viktimološki vidiki. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*. Ljubljana, št. 52, str. 314–327.

Meško, G., s sod. (2006). Zapor: družba znotraj družbe – pogled obsojencev na odnose in življenje v zaporu. *Socialna pedagogika*. št. 3, str. 261–286.

Plesničar, M., s sod. (2012). Nežnejši spol? Ženske in kazenskopravni sistem. Ljubljana. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti ISBN 978-961-6503-20-4.

Plesničar, M. (2018). Ženske in kriminaliteta: značilnosti ženske kriminalitete in družbeno odzivanje nanjo. Ljubljana. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti. ISBN 978-961-268-059-6.

Plesničar Mihelj, M., s sod. (2018). Ženske in kriminaliteta : značilnosti ženske kriminalitete in družbeno odzivanje nanjo. Ljubljana. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakultet. ISBN 978-961-268-059-6.

Počkar, M. in Tavčar Krajnc, M. (2011). Sociologija: učbenik za sociologijo v 4. letniku gimnazijskega izobraževanja. Ljubljana. DZS. ISBN 978-961-02-0111-3.

Tadič, D., s sod. (2019). O posebnem položaju žensk v zaporih-prispevki in izbrani mednarodni akti. Ljubljana. Ministrstvo za pravosodje ISBN 978-961-93175-2-5.

Žist, D. (2008). Utrinki iz življenja za rešetkami. Znanstvena monografija. Maribor. Večer. ISBN 978-961-6742-11-5.

Slikovno gradivo

Slika 1: Število izrečenih glavnih sankcij 2000-2016, SURS. Pridobljeno iz SAZU. Plesničar Mihelj, M. s sod. 2018. Ženske in kriminaliteta: značilnosti ženske kriminalitete in družbeno odzivanje nanjo. Ljubljana. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti. ISBN 978-961-268-059-6, str. 138.

Slika 2: Obsojene osebe po poglavju kazenskega zakonika in po spolu, Slovenija 2021. Pridobljeno s SURS. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10377>

Slika 3: Telefonska govorilnica na Igu. Pridobljeno iz: Začasno prebivališče: Na grad 25, Ig., str. 19 od Antić Gaber, M., 2017, Ljubljana: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Slika 4: Zavod za prestajanje kazni zapora Ig. Pridobljeno iz spol.si. od Šori, I., 2014. Dostopno na: <http://spol.si/blog/2014/09/21/rezim-nasilje-in-starsevstvo-v-zenskem-zaporu-in-zunaj-njega-intervju-z-mag-danijelo-mrhar-prelic-direktorico-zavoda-za-prestajanje-kazni-zapora-ig/>

Slika 5: Obsojene osebe po poglavju kazenskega zakonika in po spolu, Slovenija 2021. Pridobljeno s SURS. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10377>

Slike 6: Notranje dvorišče Ig. Pridobljeno iz: Začasno prebivališče: Na grad 25, Ig., str. 175 od Antić Gaber, M., 2017, Ljubljana: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Slika 7: Fitnes Ig. Pridobljeno iz: Začasno prebivališče: Na grad 25, Ig., str. 173 od Antić Gaber, M., 2017, Ljubljana: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Slika 8: Soba na Igu. Pridobljeno iz: Začasno prebivališče: Na grad 25, Ig., str. 11 od Antić Gaber, M., 2017, Ljubljana: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Slika 9: Želja po svobodi. Pridobljeno iz: Začasno prebivališče: Na grad 25, Ig., str. 163 od Antić Gaber, M., 2017, Ljubljana: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Slika 10: Izza rešetk. Pridobljeno iz: Začasno prebivališče: Na grad 25, Ig., str. 49 od Antić Gaber, M., 2017, Ljubljana: Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

PRILOGE

PRILOGA 1: Anketni vprašalnik poslan na Ig ANKETA

Pozdravljeni, moje ime je Leoni in sem maturantka predmeta sociologija na Gimnaziji Slovenj Gradec. Pripravljam sociološko raziskovalno nalogo o ženski kriminaliteti, življenju v ženskih zaporih pri nas in možnostih resocializacije. Vljudno Vas prosim, da odgovorite na sledeča vprašanja, obenem želim poudariti, da je vse anonimno in da bodo odgovori uporabljeni zgolj za namene naloge.

Hvala za sodelovanje.

Navodila za reševanje: obkrožite odgovor, ki velja za vas.

Starost (leta)

- 18–25
- 26–36
- 37–45
- 45–60
- 60+

Kakšno izobrazbo imate?

- Nedokončana osnovna šola.
- Dokončana osnovna šola.
- Dokončana srednja šola/gimnazija.
- Visoka/višja šola ali univerza.
- Magistrski/ doktorski študij.

Kakšen je Vaš status?

- Samska.
- Poročena.
- V zvezi.

Ali imate otroke?

- Da.
- Ne.

Zakaj ste bili obsojeni?

Ali ste pred izvršitvijo kaznivega dejanja imeli službo?

- Da.
- Ne.

Ali ste obsojeni prvič?

- Da.
- Ne.

Koliko ste bili stari, ko so Vas aretirali?

Kako dolgo kazen prestajate?

Koliko vas je skupaj v sobi?

Kako si zapolnite prosti čas v zaporu, kaj počnete? Obkrožite, možnih je tudi več odgovorov.

1. Telovadba.
2. Branje.
3. Tečaji. – Kateri?
4. Televizija.
5. Drugo: _____.

Kakšni so odnosi z ostalimi ženskami?

- a. Slabi – z nekaterimi.
- b. Slabi – z večino.
- c. Niti dobri niti slabi.
- d. Večinoma dobri.
- e. Ne iščem stikov.

Stiki z družino.

- Redni.
- Redki.
- Jih nimam.
- Nimam družine.

Če imate stike, kako jih vzdržujete? (Obkrožite):

1. Obiski.
2. Telefon.
3. Pisma.
4. Skype.
5. Obisk čez noč.
6. Prosti izhodi.
7. Drugo: _____.

Strokovni delavci, ki delajo z vami (obkrožite):

1. Psihologinja.
2. Pedagog.
3. Socialna delavka.
4. Drugo: _____.

PRILOGA 2: Intervjuji

Intervju z vodjo oddelka za vzgojo Vesno Kopač

Glede na to, da sem pri vas na obisku ravno v času božično-novoletnih praznikov, me zanima, kako izgledajo ti prazniki pri vas na Igu.

Kar nekaj naših obsojenk odprtega in pol odprtega režima trenutno koristi proste izhode 53 ur, da so doma pri družinah. Na zavodu smo imeli tudi Božička, ko je vsaka izmed obsojenk dobila ročno sešite copate, izdelovali smo voščilnice, okraske,...

Kdo sestavlja ekipo/tim oddelka za vzgojo?

Dva pedagoga, psihologinja, socialna delavka, svetovalka za izobraževanje, zaposlitvene in prostočasne aktivnosti, medicinska sestra in vodja Oddelka za vzgojo.

Ali obsojenke lahko delajo, kakšna dela opravljajo in ali dobijo plačilo?

Delo je na prostovoljni bazi, vendar je po osebem načrtu prestajanja kazni del programa, katerega je zaželeno, da obsojenke izpolnjujejo. Delo jim omogoča tudi minimalen zaslužek in druge bonitete. Nekaj obsojenk, ki zaradi zdravstvenih (duševnih ali telesnih vzrokov) niso delovno sposobne, poskušamo vključiti na delovno terapijo, kjer skupaj ustvarjajo, šivajo... Večina se jih želi aktivno vključiti v delo, saj se nagrada za delo ocenjuje med 50 in 150 evri, ki se jim splača kadar to želijo. Denar jim omogoča nakupovanje v zavodski trgovini, najmanj 20% depozita na računu dobijo ob odpustu iz zapora. Pred razporeditvijo na delo morajo ženske opraviti zdravstveni pregled in izpit s področja varstva pri delu.

Pred nekaj leti so naše obsojenke sestavljale zaponke za perilo, trenutno sodelujemo s papirno galanterijo, naše varovanke pripravljajo šolske potrebščine, darilne vrečke, koledarje. Nekaj je tudi internih del, kajti zavod Ig je deloma samooskrben.

Najbolj priljubljeno delo je v pralnici, kjer sta zaposleni 2 obsojenki. Za vzdrževanje skrbijo obsojenke vzdrževalke pleskarke, delo je fleksibilno, naučijo se manjših popravil, tudi na primer pleskanja... Za prehrano skrbi skupina obsojenk kuharic, to delo je najbolj naporno zaradi zgodnjega vstajanja za pripravo hrane, delajo tudi nedelje in praznike. Obsojenke so tudi v vlogi čistilk, tiste imajo največ stika z zaposlenimi. Ena obsojenka prevzame delo knjižničarke. Na delovnih mestih so z njimi inštruktorji, ki jih učijo novih veščin.

Kakšne prostočasne aktivnosti so jim na izbiro?

Na voljo je knjižnica, fitness, skupne sobe s televizijo, vzpostavljamo plesno delavnico, imamo športne igre, obsojenke se lahko sprehajajo, najraje pa obiskujejo prostočasne delavnice (tam se izdelujejo najrazličnejši ročni izdelki, okraski, dekoracije).

Slika 6: Notranje dvorišče Ig (Antić Gaber, 2017)

Slika 7: Fitnes Ig (Antić Gaber, 2017)

Ali se je v času prestajanja zaporne kazni možno izobraževati?

Ženske so na različnih stopnjah izobrazbe, zato je težko vzpostaviti univerzalen izobraževalni program. Nekatere se z mentorji individualno pripravljajo na maturitetne izpite, poklicne tečaje, nekaj časa smo izvajali osnovnošolska predavanja. Opravljajo lahko tudi NPK (nacionalna poklicna kvalifikacija), kjer po opravljenem tečaju in izpitu dobijo certifikat, na katerem ne piše, kje je bil pridobljen in ga kasneje lahko brez predsodkov uporabijo pri delodajalcih. Trenutno se pripravljajo na izpit za tekstilno konfektionarko.

Na kakšne načine ostajajo obsojenke v stiku z bližnjimi?

Obsojenke osebnih telefonov nimajo (razen na odprtem oddelku), v zavodu tudi ni interneta (razen na odprtem oddelku). Na voljo so telefonske govorilnice, kjer lahko pokličejo domov, novost so 20 minutni klici po Skype-u v zaprtem režimu, obsojenke lahko pišejo pisma. Omogočeni so jim obiski, obiski za čez noč, peturni obiski v okolici zavoda in tudi prosti izhodi.

Koliko jih največ sobiva, ali so prisotna trenja med obsojenkami, hierarhični odnosi?

V skupni sobi je trenutno največ sedem žensk, najbolj zaželeno so samske sobe, kamor naselimo tudi bolj problematične varovanke. Hierarhija je dokaj močna, obsojenke se povezujejo na podlagi iste narodnosti in kultur, to velja predvsem za Rominje. Posebna preizkušnja v zaporu je sobivanje, saj prihaja med sestanovalkami do trenj, prevladuje verbalno nasilje in spletke, v moških zaporih je več fizičnega in spolnega nasilja. V splošnem so naše obsojenke dokaj vodljive in se držijo pravil, saj se zavedajo odvzema bonitet ob kršenju hišnega reda.

Kaj pa matere in nosečnice, kako jih obravnavate, je za njih bivanje pri vas kaj drugačno?

Večina naših obsojenk ima otroke, ki jih obiskujejo in zanje imamo tudi prilagojeno sobo za obiske z otroki. Leta 2022 smo imeli v zaporu pravi »baby boom«, kar tri nosečnice so rodile med prestajanjem zaporne kazni. Otrok je z materjo lahko v zavodu do enega leta starosti, maksimalno dve leti, če ima kakšne zdravstvene težave. Porod je seveda v porodnišnici, praviloma v spremstvu policistk.

Predvidevam, da imajo zaprte osebe zaradi preteklih travm in odvzema prostosti veliko duševnih stisk. Je to res in kako jim pomagata?

Samopoškodbe so dokaj pogoste. Psihologinja oceni tveganje za samopoškodovanje in stiske obsojenk in jih podrobno spremlja. Zgodi se, da razbijejo steklo in se porežejo, ena izmed obsojenk požira predmete, kadar je v stiski. Samomori k sreči niso pogosti, žal pa se je letos eden pri nas zgodil. Veliko stisk skušamo rešiti s pogovorom, imamo tudi poseben program za preprečevanje samomorov.

Kako obsojenke pripravljate na odpust iz zapora ali jih spremljate po odpustu? Je med odpuščenimi veliko povratnic?

Za resocializacijo in preprečevanje agresije imamo organiziran obvezen tečaj socialnih veščin za obsojenke, katerih kazniva dejanja vključujejo nasilje; umor, uboj, trgovina z ljudmi... Po pogojnem odpustu z varstvenim nadzorom jih spremlja probacijska služba. Približno tretjina obsojenk je povratnic. Ob odpustu se mnoge ponovno vrnejo v slabo družbo. Pri nekaterim se z zamikom odkrijejo še neobravnavana kazniva dejanja iz preteklosti.

Ali se v zaporu obsojenke povezujejo glede na vrsto kriminala, zaradi katerega so zaprte? Kakšna je najdaljša kazen, ki jo je dobila katera od vaših obsojenk? Se vaše varovanke zapletejo v romantična razmerja?

Najdaljša kazen je 29 let in sicer za umor. Med sabo se povezujejo predvsem osebe s kaznivim dejanjem gospodarskega kriminala ali goljufij, ki so tudi najbolj izobražene. Najbolj občutljive so na zločine, ki so povezani z zlorabo otrok, takšne osebe izobčijo in izolirajo. Seveda pride tudi do romanc, dve sta se pri nas celo poročili.

Ali je na Igu veliko odvisnic od mamil, kako je zanje poskrbljeno?

Približno ena tretjina, predvsem droge so bile motiv njihovih nadaljnjih kaznivih dejanj, na primer tatvin, nasilja ... Imamo program za zdravljenje odvisnosti, edukacijske obravnave, uporabljamo substitucijsko terapijo. V sklopu tega obsojenke tudi pisno privolijo na naključne urinske teste za preverjanje kršitev.

Intervju z inšpektorico operativno vodjo gospo Tanjo Pernišek

Pogovorila sem se tudi z inšpektorico operativno vodjo, eno izmed pravosodnih policistk v zaporu Tanjo Pernišek. Na Igu dela že 9 let, diplomirala je iz varnostnih ved, je tudi vodja pripora.

Kaj je vaše delo v zaporu?

Skrbimo za predvsem za varnost in red v zavodu, opravljamo pa tudi spremstva zaprtih/priprtih oseb izven zavoda (na sodišča, v zdravstvene ustanove,..), izvajamo obiske, skrbimo za nadzor pri delu,.. Pri delu uporabljamo pooblastila v skladu z zakonom, obsojenke tudi varnostno pregledamo, opravljamo osebne preglede, pregledujemo pakete, zasežemo nedovoljene predmete (telefoni, nedovoljena terapija), skrbimo za izvajanje hišnega in dnevnega reda. Delo se opravlja v dveh izmenah oziroma v t.i. ruskem turnusu.

Ali pogosto pride do nasilja, izrednih dogodkov, kako ukrepate?

Med ženskami redko pride do fizičnega nasilja, bolj so v ospredju besedni konflikti in samopoškodovanja. Pravosodni policisti smo opremljeni s tetra sistemom, preko katerega se obveščamo o razmerah. V primeru konfliktov skušamo najprej težavo rešiti s pogovorom, če se obsojenke ne umirijo, kar je pri nas res redko, lahko v skladu s pooblastili posežemo tudi po uporabi prisilnih sredstev. Orožja v zavodu ne nosimo (namenjeno je le za posedovanje pri spremljanju zaprtih oseb zunaj zavoda), po navadi uporabimo kakšen prijem, potisk, vklepanje ali pa dražilni aplikator. Če kakšna posameznica ogroža sebe ali druge, jo lahko izločimo v posebni prostor za izločitve.

Kaj menite o prestajanju zaporne kazni na Igu, kakšne se vam zdijo obsojenke?

Na delovnem mestu se ne počutim ogroženo. Ko pridejo prvič, se mi zdijo zelo prestrašene, saj imajo pred seboj velikokrat izkrivljeno podobo ameriških zaporov, ki so bistveno strožji in hujši. Zdi se mi prav in pohvalno, da so pridne in delovne obsojenke nagrajene, tako imajo tudi več motivacije za rehabilitacijo.

POGOVORI Z OBSOJENKAMI ZA STENAMI NEKDANJEGA IŽANSKEGA GRADU

Ustava RS: 19. člen

»Vsakdo ima pravico do osebne svobode. Nikomur se ne sme vzeti prostost, razen v primerih in po postopku, ki ga določa zakon.«

(<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1#>)

Iz prve roke vedo, kako je, ko tvoje začasno prebivališče postane ižanski grad. Spoznala sem tri obsojenke, vsako s svojo zgodbo, pogledom na prestajanje kazni ter vizijo svoje prihodnosti. Enotne so si, da na Igu z njimi lepo ravnajo in tekom prestajanja zaporne kazni poskušajo čas izkoristiti za prenovo osebnosti in življenjskega sloga. Pogovarjale smo se o njihovem otroštvu, aretaciji, prestajanju kazni ter načrtih za prihodnost.

(Obsojenke so predstavljene z izmišljenimi imeni.)

Slika 8: Soba na Igu (Antič Gaber, 2017)

Sabina (29 let)

Sabina pravi, da ji v otroštvu vsaj materialno ni manjkalo nič. Odraščala je kot edinka. Ogromno so se selili in povedala je, da je zamenjala kar šest osnovnih šol, ob srednji šoli pa je opravljala tudi razna počitniška dela. Zaradi poškodbe in čakanja na operacijo ni zmožna dela, vključena je na delovno terapijo in stanuje v prilagojeni sobi za gibalno ovirane v pritličju. Sabina je ena izmed povratnic, kriva je težka odvisnost od drog. Po izpustu je hitro našla staro slabo družbo in partnerja. Med prvim prestajanjem kazni je zaključila poklicno maturo iz predšolske vzgoje. Povedala je, da je v zaporu zaradi kraje dragih oblek in parfumov, ki jih je preprodajala po bistveno nižji ceni, ves zaslužek pa je namenila drogam. Sabina je razgledana, umirjena sogovornica, ki se iskreno želi poboljšati.

V kakšni družini ste odraščali?

Starša sta bila težka odvisnika, najprej sem samo gledala, kako sta se zadevala, medtem ko sem božala buldoga od dilerjev. Potem mi je mami začela ponujati, naj tudi jaz vzamem kako črtico in začeli smo se skup drogirati.

Kakšne interese imate?

Sem knjižni molj in že pred zaporno kaznijo sem veliko brala. Med drugim prestajanjem sem delala v knjižnici. Drugače se rada sprehajam in pred poškodbo sem hodila v fitnes.

Koliko ste bili stari, ko so vas aretirali?

Prestajam tretjo zaporno kazen, prvič sem bila stara 21 let in prestajala 3,5 letno kazen, nato sem se kmalu vrnila na 5 mesečno. Zdaj sem stara 29 let in tokrat sem dobila 6 let.

Kako gledate na svoja pretekla dejanja in na kazen, ki vam je bila določena?

Sprejemam odgovornost, žal mi je zato, kar sem naredila. Vseeno sem srečna, da sem tu. Rešili so mi življenje, tukaj nimam dostopa do droge in se počasi odvajam z metadonsko terapijo.

Ali imate otroke?

Imam 2 leti in pol starega sina, sama sem se odločila, da ga dam v posvojitev. Že pred zaporno kaznijo sem vedela, da zanj nisem sposobna skrbeti. Ne ve, da sem njegova mami, zanj sem

teta Sabina. Imava stike na CSD-ju (Centru za socialno delo), pogovarjam se s posvojiteljema, ki zanj zelo lepo skrbita.

Kako ohranjate stike z bližnjimi?

Občasno me obiščeta mama in partner. Z očetom se slišiva po Skypu, domov pišem tudi pisma.

Kakšne se vam zdijo bivalne razmere zaporu?

V zavodu imam vse kar rabim, hrana in razmere so primerne.

Kako se razumete s svojimi cimrami, sklepate prijateljstva, je med vami kaj nasilja?

Zdaj sem v sobi sama, kar mi tudi najbolj ustreza. Prej sem imela eno cimro, ko sem prišla prvič, so bile sobe natrpane, tudi po 12 obsojenk v eni. Odnosi so bolj površinski, najprej se grupiramo po vrsti kriminala, glede na sobe. Rominje so edine, ki izrazito držijo skupaj. Nekega fizičnega nasilja ni, je pa med ženskami splošno večji problem spletk, psihičnega nasilja.

Kako poteka vaš običajni dan?

Bujenje imamo ob 5.45, skuham si kavo in grem na zajtrk. Če mi ponudba ni všeč, si kaj kupim v zavodski trgovini ob torkih in četrkih. Rada gledam risanke na TV, sprehajam se po notranjem dvorišču. V fitnesu gonim kolo in delam vaje za kolke, ki mi jih je naročil zdravnik. Kosilo imam ob 12.30, po kosilu spim. Popoldne berem, grem na sprehod ali delovno terapijo, spat gremo ob 21.30.

Kako vas pripravljajo na odpust iz zapora?

Ni neke posebne priprave, mislim da za odvisnike bi moglo biti. Hodim tudi na posvete k psihologinji.

Kaj je po vašem mnenju namen kazni?

To, da začnem normalno živeti, uživati in da se očistim drog in kriminala.

Kakšni so vaši načrti za prihodnost?

Najprej bom šla v komuno na odvajanje. Rada pomagam drugim, želela bi si biti socialna pedagoginja ali psihologinja. Delala bi z odvisniki. Družine ne bom imela, tudi s partnerjem bi rada prekinila razmerje zaradi njegovega slabega vpliva name.

Sonja (69 let)

Najstarejša obsojenka na Igu je neverjetno inteligentna ženska, ki na provokativna vprašanja odgovarja diplomatsko in premišljeno. Po končani osnovni in gostinski šoli je 10 let delala v gostinstvu, nadaljevala izobraževanje za PTT tehnika, opravila tečaje za več tujih jezikov, naučila se je veščin pletenja in šivanja, v tujini se je izsolala na področju bančništva in bila vseskozi humanitarno aktivna. Prestaja maksimalno leto dni zaporne kazni in povedala mi je, da z izjemo njenih najbližjih nihče ne ve, da je v zaporu. Je živahna oseba, vedno urejena in aktivna. Pretkana poslovna ženska, ki me je navdušila z borbenostjo v poslih, hkrati pa je tipična babica, ki skrbno očisti kopalnico, zaliva rože, se sprehaja. Ima težave s hrbtenico in s pomočjo terapij se ji stanje izboljšuje.

Mi zaupate, kakšne spomine imate na otroštvo, kje ste odrasčala?

Čudovito, na podeželju s štirimi brati.

Zakaj ste v zaporu?

Reševala sem propadlo kmetijo mamilarskega fanta, ki me je izsiljeval in ovadil. Pogojne denarne kazni nisem želela plačati, zato so me dali sem. Nisem imela niti neke prave obravnave, moti me delo sodišč.

Kako na vašo situacijo gleda družina?

Sin in snaha sta policista, od začetka sta težko sprejela mojo kazen. Partner je že pokojen. Obiskuje me vnukinja, vidimo se tudi na prostih izhodih ali pa jim telefoniram.

Kako ste zadovoljni tukaj?

Vse ugodnosti imam, ker se lepo obnašam. Pravzaprav se počutim kot na enoletnem dopustu, ker mi ne manjka nič. Zapor je zame nova izkušnja. Jemljem ga kot prevzgojni dom, ne počutim se kakorkoli zaprto. Spočila sem se, kajti doma sem imela na skrbi dva težka bolnika. Mislim, da je zapor na lgu eden milejših. Ženske imamo bistveno več svobode od moških zapornikov. Nekatero obsojenke se lahko tu naučijo reda, higiene in osnovnih življenjskih veščin.

Kakšni so odnosi znotraj zavoda?

Nekatero ženske pomoči in prijateljstva ne sprejmejo, se pa dobro razumemo s cimrami in vedno pazimo druga na drugo. V sobi nas je šest in imamo najbolj urejeno sobo. Zapor je preizkušnja psihične vzdržljivosti, jaz vse ženske tretiram enako in mi je vseeno zakaj je katera tu, kajti vse smo tu v enaki vlogi, smo zapornice.

Katere strokovne delavce največkrat obiskujete v zaporu?

Psihologinjo in pedagoga.

Se vam zdi kazen, ki jo dobimo z obsodbo, smiselna?

Večji del je povratnic, zato bi rekla, da kazen ni ravno uspešna. Menim, da bi mogli imeti ostrejšo pristojnost. Mojo kazen sem sprejela kot nujno zlo, ne počutim se krivo, ampak spoštujem obsodbo.

In prihodnost?

Nadaljevala bom z delom v svojem s.p., zaporna kazen ne bo nikjer vidna. Stanovanje še vedno imam, moje življenje bo normalno teklo naprej.

Slika 9: Želja po svobodi (Antić Gaber, 2017)

Sončica (40 let)

Kot zadnjo sem spoznala prijetno, živahno in nasmejano Sončico. Njeno in bratovo vzgojo sta v večini prevzela dedek in babica, saj je bila njuna mati odvisnica, očeta sta hitro izgubila. Zaradi čustvenih težav mature ni opravila, delala je kot natararica in v proizvodnji. Med prestajanjem kazni se redno posvetuje z mentorjem in se veliko uči, da bo lahko opravila maturitetne preizkuse. Sončica ima rada šport, veliko bere, se sprehaja in gleda televizijo.

Zakaj ste tu?

Prvič sem bila aretirana leta 2013, takrat, ko so mi prvega otroka vzeli in dali v rejništvo zaradi neprimerne skrbi zanj. Pogosto sem se selila, zapadla v droge, začela krasti... Po prestani kazni, torej 2015 sem zamenjala okolje, si približno uredila življenje in hodila na posvete k psihoterapevtki. Potem sem tam spoznala fanta, ki je bil odvisnik. Znova sem začela z zadevanjem, klonila sem njegovemu pritisku. Zanosila sem in otroka dala v rejništvo, leta 2021 sem znova prišla sem.

Kako poteka odvajanje od drog?

Ko sem prišla sem, sem bila čisto shirana, sprijaznila sem se, da se moram pozdraviti, tokrat dokončno. Zdaj sem že eno leto čista, odvajajo me z buprenorfinsko terapijo, ki je milejša od metadonske.

Kako so vašo kazen sprejeli svojci, kako ostajate v stiku?

Mlajši otrok (4 leta) ne ve zame, rejnica me obiskuje in me obvešča o njem, ko se bom dokončno očistila drog, jih bom obiskala. Starejšega (15 let) sem zelo razočarala, sprva me ni hotel videti. Zdaj se slišiva po Skypu in telefonu, vidim ga na prostih izhodih. Obiskujeta me tudi mami in babica, ki si očita, da me ni dobro vzgojila in ji je bilo zelo težko. Brat je v celoti prekinil stike z mano, moj nečak me pa ima zelo rad in ga mami pripelje na obisk. Naši odnosi se počasi izboljšujejo.

Opravljate v zavodu kakšno posebno delo, službo?

Vsak dan od 8 do 15 delam kot čistilka. Preživljam se z denarjem, ki ga zaslužim tu. Je zanimivo in aktivno delo, sem med obsojenkami in zaposlenimi.

Kakšni so odnosi znotraj zavoda, kako se razumete s cimrami?

Imam nekaj prijateljic, vseeno je tu pametno držati distanco. Na zaprtem oddelku sta dve šefici, ki vzbujata strah, nadlegujeta in sta psihično agresivni. Mnoge obsojenke doživljajo stiske, od začetka sem tudi jaz jokala. V splošnem so obsojenke spoštljive, s svojimi štirimi cimrami se dobro razumem. Imamo čajanke in poslušamo glasbo. Družimo se v učilnicah, skupnih sobah s televizijo in na dvorišču.

Kako strokovni delavci (psihologinja, pedagog idr.) ravnaajo z vami?

Enkrat tedensko imam posvete s psihologinjo, je zelo prijetna in mi pomaga, da se boljše počutim. Najbolj moram pohvaliti pedagoga, ki me motivira pri učenju.

Kako gledate na preteklost in svojo kazen?

V celoti prevzemam krivdo za vse, kar se mi je zgodilo slabega, obžalujem in me je sram. Nikoli si nisem mislila, da bom za drogo sposobna krasti. Težko mi je sprejeti, da sem se spet znašla tu, vseeno jemljem to kot nov začetek. Naučila sem se postaviti mejo in se postaviti zase, česar prej nikoli nisem mogla.

Kaj pa prihodnost?

Lahko bi se vrnila k babici, ampak me skrbi, da bi tam znova zapadla v droge. Najprej bom zagotovo šla v program za odvajanje. Zaposlitev je zaradi pregleda nekaznovanosti zelo težko najti, vseeno upam, da bi lahko delala v projektu ČLOVEK kot svetovalka. Rada bi imela dovolj denarja za najem stanovanja in utrdila stike z otrokoma. Vem, da bo nujno prekiniti razmerje s partnerjem, a bo to zaradi skupnega otroka zagotovo težko.

Slika 10: Izza rešetk (Antić Gaber, 2017)

POGOVORI Z ZUNANJIMI STROKOVNIMI DELAVCI

Intervju z Lucijo Božikov

Blizu živahne Čopove ulice v Ljubljani se, trenutno obdana z gradbenimi odri in zavesami, nahaja Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij. Spada pod okrilje Ministrstva za pravosodje. V isti stavbi je locirana tudi Uprava za probacijo.

V svoji pisarni me je 17. 2. 2023 prijazno sprejela gospa Lucija Božikov, vodja sektorja za tretma in mi odgovorila na nekaj vprašanj.

Najprej bi vas prosila, da se na kratko predstavite. Kako je izgledala vaša poklicna pot?

Po osnovni izobrazbi sem socialna pedagoginja, že na informativnem dnevu sem slišala o življenju in delu v zaporih, tema me je zelo pritegnila. Postala sem prostovoljka v zaporih v Celju in na Dobu. Pripravištvu sem opravljala v ljubljanskem zaporu, kjer sem delala 6 let, v tem obdobju sem bila zaradi kadrovskih težav kratko obdobje prerazporejena tudi v ženski zapor na Igu. Leto 2005 sem preživela na Škotskem, kjer sem spoznala njihov zaporski sistem. Od leta 2007 do leta 2016 sem bila vodja oddelka za vzgojo na Generalnem uradu, od leta 2016 sem vodja sektorja za tretma na Generalnem uradu. Že več kot 20 let sem tako ali drugače vključena v zaporniški sistem.

Kaj pravzaprav pomeni tretma, kako izgleda vaše delo?

Tretma združuje področje varnosti in vzgoje obsojenih oseb in v najširšem pomenu besede pomeni različne načine vplivanja na posameznika in njegovo vedenje. Naše delo zajema koordiniranje dela zavodov za prestajanje kazni in prevzgojnega doma, odgovorni smo za reševanje pritožb obsojenih, v vseh zavodih nadziramo izvajanje obravnave zaprtih oseb. Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij (URSIKS) pripravlja tudi letna poročila, ki vključujejo statistične podatke zavodov.

Kako dolgo in na kakšne načine sodelujete z zavodom na Igu?

Z zavodom Ig sodelujem že od vsega začetka. Delavci sektorja za tretma na Generalnem uradu sodelujemo z vsemi zavodi pretežno v nadzorni vlogi, predvsem takrat ko gre za pritožbe zaprtih oseb na področju strokovne obravnave. Hkrati vodimo različne strokovne aktivnosti, na pedagoškem, psihološkem področju, področju socialnega dela, na področju specifičnih oblik obravnave, na varnostnem področju.

Ste opazili kakšne posebnosti pri delu z zaprto populacijo? (Razlike med obsojenci in obsojenkami, osebnostne lastnosti, izobrazbo, socialnim okoljem ipd.)

Enoznačnega odgovora ni. Poudariti moram, da je delo z zaprtimi ljudmi specifično in zahteva veliko znanja psihologije, komunikacijske veščine in vztrajnosti pri vzpostavljanju pozitivnega odnosa. Velika večina zaprtih oseb ima slabe izkušnje na področju socialnega življenja, nefunkcionalne družine, ne poznajo občutka varnosti.

Če pogledamo celostno na zaprto populacijo, ima več kot 75% teh slabši socialni status, nižjo izobrazbo, v zadnjih letih se večja število zaprtih tujcev. Ženske so še posebej ranljiva skupina, ker so v večini matere.

Kakšen je postopek sprejema posameznika/-ce na prestajanje kazni?

Postopek sprejema je občutljivo obdobje, ki ga spremlja stres, slabi občutki. Pri odvzemu prostosti gre za zelo hud poseg v človeka. Ne gre samo za omejevanje gibanja, ampak tudi za pretrgane vezi z bližnjimi. Obenem ima zapor tog red, upoštevati je treba pravila. Ne moreš npr. spati, do kadar želiš, ali iz hladilnika kadarkoli vzeti hrano, kot je to morda samoumevno na prostosti.

Ko oseba vstopi v zapor, se opravi varnostni pregled, popišejo so njegovi podatki, opravi se zdravniški pregled, odvzamejo se ji nedovoljeni predmeti. Sledi predstavitev hišnega reda in pravil. Tekom prvega meseca prestajanja kazni, ko poteka faza sprejema, se novo sprejeta obsojenka pogovarja s strokovnimi delavci, zanjo se izdelata individualni načrt prestajanja kazni, v katerem so opredeljene vse aktivnosti in cilji med prestajanjem kazni. Za obsojenko se opredeli režim prestajanja kazni, oceni obseg delovne zmožnosti, opredeli se možnosti glede izobraževanja, opredelijo se njene specifične težave in potrebe ter tudi tveganja. Že v fazi sprejema se začne načrtovati način socialnega vključevanja po prestani kazni.

Poznate kakšen primer nekdanjega obsojenca/-ke, ki mu je uspelo normalno zaživeti po izteku kazni?

Veliko obsojencem uspe normalno zaživeti, tudi eden od delavcev na naši stavbi je nekdanji obsojenec in že 20 let normalno živi. Največ težav s povratništvom imajo zaprte osebe, ki imajo težave z odvisnostjo. Pred odpustom se v zaporu poskušamo povezati s potencialnimi delodajalci. Pomembno je, da so obsojenci za spremembe motivirani. Za posameznike, ki so storilci kaznivih dejanj z elementi nasilja, imajo organiziran trening socialnih veščin. Najlažje je nekoga zapreti, veliko težje pa je to osebo opolnomočiti, da se ji bo uspelo vključiti v normalno življenje v družbi.

Verjamem, da je v vsakem obsojencu nekaj dobrega. Večina jih ima željo po spremembah, po tem, da postanejo boljši in prevzamejo odgovornost za svoja dejanja.

Kakšno se vam zdi prestajanje zaporne kazni pri nas, se vam zdi, da bi moralo biti strožje, drugačno? Kakšne izboljšave bi potreboval naš sistem?

Sem proti strogim kaznim, absolutno proti dosmrtni in smrtni kazni. Dolgotrajno bivanje v zaporu pušča negativne posledice na vsakem posamezniku. Prestajanje kazni v Sloveniji se mi zdi dovolj strogo, za gospodarski kriminal bi namesto zapora iskala druge sankcije, npr. zamrznitev premoženja.

Življenje v zaporu bi naj omogočilo čim več izobraževalnih programov, stike z zunanjim okoljem, navajalo na življenje zunaj. Slovenski zapori se že dalj časa soočajo s prezasedenostjo, pomanjkanje intimnega prostora in gneča posledično vodita v različne težave in frustracije. Menim, da bi bil boljši enocelični sistem, torej vsak obsojenec bi imel svojo sobo s kopalnico.

Kaj je po vašem mnenju namen kazni? V čem vidite njen smisel?

Pri namenu kazni se strinjam s 45. členom Kazenskega zakonika. S kaznovanjem po določbah tega zakonika država varuje temeljne vrednote in načela pravnega reda, vzpostavlja zavedanje storilca kaznivega dejanja in drugih o nedopustnosti izvršitve kaznivih dejanj, predvsem pa ob spoštovanju človeškega dostojanstva in osebnosti storilca kaznivega dejanja omogoča, da se storilcu z ustrezno sankcijo omogoči dostojna vključitev v skupno družbeno okolje.

Smisel kazni je rehabilitacija osebe, da se lahko po prestani kazni uspešno vključi v družbo.

Intervju z mag. Martinom Liscem¹⁹

Po spletni aplikaciji ZOOM sem se pogovorila tudi z mag. Martinom Liscem, psihoterapevtom, ustanoviteljem in direktorjem Inštituta Stopinje, ki zadnjih nekaj let z obsojenkami in tudi obsojenci aktivno sodeluje v programu Stopinje v svobodo. Inštitut Stopinje je nevladna organizacija, ki med drugim skrbi za duševno zdravje zaprtih oseb in služi kot podpora in dodana vrednost zaporniškemu sistemu.

Od kdaj sodelujete z zavodom na Igu, na kakšen način ste povezani?

Leta 2013 me je povabila strokovna delavka z Iga za izvedbo delavnic, na katerih smo se pogovarjali o odnosih, smislu, komunikaciji in sobivanju. Delavnice so obsojenke dobro sprejele, zato se je začelo izvajati več različnih programov. Zdaj sodelujemo preko programa Stopinje v svobodo, ki je sofinanciran s strani Ministrstva za zdravje. V program je vključen tudi Zdravstveni dom Sevnica, njihovi zaposleni obsojenkam pripravijo raznovrstne delavnice in predavanja, recimo o samopregledovanju dojk za pravočasno odkritje raka. Vsako leto organiziramo MAVRIČNI DAN za obsojenke in njihove otroke, skupaj z obsojenkami pripravimo prireditve POZDRAV POLETJU/POZDRAV JESEN. V načrtu imamo organizacijo pevskega zbora in literarnega krožka.

Kako izgleda vaše delo z obsojenkami (terapije), s čim jim pomagata?

Obsojenke se prostovoljno odločijo za terapijo, trenutno se je udeležuje 20 obsojenk. Menim, da je pohvalno, da obsojenke želijo narediti nekaj zase. Psihoterapije vodiva s sodelavko Alenko Vujkovac, imamo tudi pogovorne skupine, kjer je po 10 obsojenk skupaj. Srečanja prilagodimo posameznici glede na njihove zmožnosti, duševno stanje in tudi jezik. V zadnjem obdobju je približno četrtnina obsojencev tujcev, zato izvajam terapije tudi v francoščini, italijanščini, slovenščini in angleščini. Vsako obsojenko na prvem srečanju vprašam, kako dolgo je že v zaporu in kako dolgo še bo, kaznivo dejanje me ne zanima. Obsojenke na začetku prestajanja kazni imajo duševna bremena, tiste na koncu pa strahove in vprašanja glede prihodnosti. Psihoterapije imamo dvakrat mesečno, udeleženke so stalne, udeležba je prostovoljna. Na pogovornih srečanjih v skupinah se dotaknemo bivanjskih tem, problematike nasilja, veščin komunikacije in postavljanja ciljev. Ta potekajo enkrat mesečno.

Kako poteka resocializacija obsojenk, ali oziroma kako se jih pripravlja na prihodnost in življenje izven zapora?

¹⁹ Nekatere vsebine intervjuja so uporabljene tudi za preverjanje 4., 5. in 6. cilja.

To v veliki meri izvaja zapor, saj navežejo stik s CSD in ZZZS. Na psihoterapiji se veliko pogovarjamo o občutku stigme, obsojenke se izpusta bojijo zaradi iskanja službe, reakcije družbe... Delamo tudi osebne načrte za prihodnost. Pomemben del resocializacije je možnost izobraževanja v času prestajanja zaporne kazni. Obsojenke skušamo motivirati, da čas izkoristijo kar se da najbolje.

Poznate kakšno uspešno zgodbo nekdanje obsojenke? Ostajate v stiku z njimi po izpustu?

Po izpustu jim dam kontakte, da se lahko vedno obrnejo name. Sem pa intenzivno v stiku z eno gospo, ki je bila v zaporu dve leti. Po prestani kazni je ustanovila svojo firmo, zaključila je sodne postopke in ima družino. Uspelo ji je ne glede na preteklost. Druga gospa je bila v mladosti zelo dobra baletna plesalka, naredila je sprejemne izpite za rusko plesno akademijo, kjer je niso vzeli, ker je bila malo pretežka. Začela je begati v droge in pristala tudi v zaporu pri 35ih letih. Pravi, da jo je zapor zdravstveno rešil in tam je prestala 5 letno kazen. Spodbudil sem jo, da je za POZDRAV JESENI nekaj obsojenk naučila koreografijo, naslednje leto je plesala sama. Na zadnji prireditvi sem ji uredil plesalca iz Bolera in jo vozil na plesne vaje. Ko je prišla v dvorano je bila ganjena do solz. Bila sta presenečenje večera, obsojenka je bila v krasni plesni obleki in odplesala sta tango. To se mi zdi lep primer obsojenke, ki je del sebe izrazila v zaporu in pridobila na samozavesti. Zdaj je poročena, ima otroka in zaposlena pri bratu. Tudi z njo sva ostala v stikih.

Kaj je po vašem mnenju namen kazni?

Da bi oseba dejanje premislila, reflektirala in spremenila vedenje. Namen kazni je odvisen od posameznika. V moškem zaporu sem skupino obsojencev vprašal, če so si kadarkoli mislili, da bodo pristali v zaporu. Samo eden je dejal da ja, saj se ukvarja s takšnimi posli. Po navadi so ljudje presenečeni, ko se jim odvzame prostost.

Kakšne posebnosti opazate pri zaprtih ženskah, npr. na področju izobrazbe, duševnih motenj?

Izobrazbena sestava je nižja, za razliko od moških se za svoj položaj bolj »sekirajo«, več je čustvenega naboja. Doživljajo nihanja v doživljanju sebe in samopodobi, sprašujejo se o smislu, prisotnih je veliko strahov, občutki krivde, sramu, jeze in depresije. Posebno stisko doživljajo obsojenke, ki imajo otroke. V zaporu so je največja preizkušnja sobivanje, veliko je napetosti, obrekovanja in verbalnega nasilja. Težko komunicirajo med seboj in prisotna je nezaupljivost do drugih.

Se vam zdi, da bi moglo biti prestajanje kazni strožje (npr. ameriški sistem)?

Ne, najbolj učinkovita je vzgoja z odgovornostjo in vzgoja za odgovornost. Na lgu je primerno, saj gredo v smer prevzgoje in sistem je bolj človeško naravnan. Na tak način obsojenke vsaj približno ohranjajo dostojanstvo.

Kakšne bi bile po vašem mnenju najboljše alternativne metode kaznovanja?

S tem se že ukvarja služba za probacijo, sodišča izrečejo npr. hišni pripor ali pa delo v korist skupnosti. Spremljajo tudi obsojence na pogojnem izpustu na tedenskih srečanjih in urinskih testih pri odvisnikih. Za kazniva dejanja, ki ne sodijo v zapor, se mi zdi bolj smiselno družbeno koristno delo, na tak način skupnosti vrnejo del tega, kar so odvzeli.

Kaj po vašem mnenju je vzrok, da se obsojenka vrne v zapor, torej za povratništvo?

Po mojih izkušnjah so povratnice tiste, ki so v preteklosti zagrešile več kaznivih dejanj in imajo več odprtih obravnav na sodišču. Nekatere, ki se s kriminalom ukvarjajo profesionalno in odvisnice, ki po navadi nimajo dobre socialne mreže. Kazni se povečujejo z vsakim povratkom.

POGOVORI Z ZAPOSLENIMI

Intervju s psihologinjo gospo Andrejo Demšar (opravljen v dveh delih, po spletu in ob obisku na Igu)

Kakšni so pogoji v vašem zaporu (prostori, kopalnice, obroki, jedilnica ...), so zapornice po sobah skupaj, po katerem kriteriju so ločene po oddelkih?

Obsojenke so razporejene v zaprti, polodprti ali odprti režim. Režimi se razlikujejo glede na ugodnosti, ki jih lahko pridobijo. Praviloma so obsojenke na začetku kazni razporejene v zaprti, najstrožji režim. V svobodnejše režime napredujejo po oceni strokovne skupine, da režima ne bodo zlorabile, če izpolnjujejo osebni načrt in ne kršijo hišnega reda.

Sobe v vseh režimih so skupinske (3-8 postelj). Nekatere sobe imajo lastno kopalnico, večinoma pa so kopalnice skupinske. Obsojenke lahko uporabljajo skupni dnevni prostor za druženje. Zagotovljene imajo tri obroke na dan, ki se praviloma delijo v skupni jedilnici. V zavodu imamo knjižnico in telovadnico. Bivanje na prostem je omogočeno na notranjem dvorišču (zaprti režim) ali v parku.

Pripornice so zaprte osebe, ki še niso pravnomočno obsojene. V zavodu bivajo ločeno od ostalih zaprtih oseb. Sobe pripora so skupinske, s kopalnico. Pripornice obroke dobijo v sobo.

Kakšne ugodnosti v smislu religijskih praks, diet omogočate na Igu?

Obsojenke imajo pravice, ugodnosti si pridobijo glede na zaupanje in obnašanje. Najpogostejša religija v zaporu je katoliška, imamo občasne sv. maše, zelo obiskana je božična polnočnica. Obrede omogoča tudi pravoslavna cerkev. Pri pripravi hrane se upoštevajo zdravstvene in tudi religijske oziroma filozofske diete, posti ipd.

Je pogosto prisotno trenje med obsojenkami ali je moč opaziti tudi medsebojno podpiranje, kakšen je njihov medosebni odnos?

Prisotno je trenje, ki je najpogostejše povezano s težavami s sobivanjem. Prav tako se tudi med seboj podpirajo in si pomagajo.

Imajo ženske z otroki drugačno obravnavo? Kakšno, v čem so razlike?

Pri obravnavi obsojenk je pomembno upoštevati materinstvo in v največji možni meri podpirati, da ohranja stik z otroki in materinsko vlogo. Obravnava mora seveda upoštevati veljavne predpise, pravice obsojenke pa so odvisne od režima, deleža prestane kazni ... Ženske, ki rodijo otroka v času prestajanja kazni, imajo otroka lahko pri sebi do drugega leta. Predvidoma bivajo v sobi same. Zavod poskrbi za osnovne potrebščine za otroka, nudimo jim strokovno podporo, npr. pri urejanju socialnih zadev ali skrbi za otroka, če je to potrebno.

Ali imajo možnost stika z družinskimi člani in ostalimi osebami izven zapora? Kakšni so pogoji tovrstnih stikov; kje, kako potekajo?

Vse zaprte osebe imajo pravico do obiskov, dopisovanja in telefonskih stikov s svojci. V zadnjem času smo pridobili tudi možnost video klica z aplikacijo Skype. Obiski potekajo ob določenih terminih. Minimalno imajo 1 uro obiska, kasneje lahko pridobijo do 3 ure. Ob koncu tedna se izvajajo obiski preko noči. Obsojenke v svobodnejših režimih lahko koristijo 5 urne obiske zunaj zavoda, nekatere pa imajo možnost prostih izhodov. Dobra socialna opora in stiki s svojci seveda pripomorejo k lažjemu prestajanju kazni.

Koliko časa po navadi traja resocializacija? Kaj vse pojmuje, je pomensko vključeno pod pojem resocializacija?

Resocializacija je širok pojem in menim, da poteka ves čas prestajanja kazni. V tem času si prizadevamo, da obsojenka pridobiva uvid v kaznivo dejanje, ustrezne veščine in si ureja zadeve na prostosti. Menim, da je cilj uspešne resocializacije v zaporu, da se oseba vrne v kar se da urejeno življenje in ne ponavlja kaznivih dejanj. Zelo pomembna za začetek je struktura v zavodu, npr. hišni red, dnevna rutina, saj mnoge obsojenke pred tem niso živele v urejenem, strukturiranem okolju. Veliko vlogo ima delo na različnih delovnih mestih, ki ji je dodeljeno. Nekatere obsojenke zelo dobro izkoristijo svoj čas prestajanja kazni za učenje novih veščin, vadbo, izobraževanje.

Nadzorujete, spremljate obsojenke tudi po izpustu? Kakšna je njihova možnost zaposlitve, šolanja po izpustu? Koliko se jih dejansko zaposli, zaključi šolanje?

Ne spremljamo. V primeru pogojnega odpusta se lahko določi varstveno nadzorstvo, kar pomeni, da obsojenko spremlja probacijska služba.

Se morda na obsojenkah pri vas izvajajo tudi kakšni psihološki poskusi?

Občasno omogočimo raziskave študentov, npr. za magistrsko delo.

Kaj obsega vaše delo? Kako potekajo psihološke obravnave? Se kdaj počutite ogrožena?

Psihološke obravnave večinoma potekajo v obliki individualnih razgovorov. Z vsako novo obsojenko opravi uvodni razgovor, da jo bolje spoznam in ugotovim, ali jo je zaradi posebnosti v duševnem stanju (npr. razpoloženske, vedenjske težave, samomorilna ogroženost) potrebno podrobneje spremljati. Obsojenke se lahko same najavijo na pogovor, z nekaterimi pa imam redne, kontinuirane obravnave. Občasno se izvaja skupinska obravnava, ki je predvsem namenjena razbremenitvi in spodbujanju skrbi zase. Če zaznamo kakšne stiske,

poskušamo problem razrešiti s pogovorom. Vodim tudi delavnice za spodbujanje socialnih veščin in promocijo duševnega zdravja. Na delovnem mestu se nikoli nisem počutila ogroženo, občasno pride do kakšne manj prijetne situacije. Delo z zaprto populacijo je naporno, nekatere zgodbe se te močno dotaknejo in lahko se pojavi efekt sekundarne travme. Človek, ki se odloči za delo v zaporu, mora biti čvrst, razumevajoč in se mora naučiti postaviti mejo med empatijo in pomilovanjem, biti mora profesionalen. Naše pisarne so locirane na oddelku, kjer bivajo obsojenke, z obsojenkami imamo tako tudi več stika.

Katere lastnosti in okoliščine po vašem mnenju pripomorejo k odklonskemu vedenju in kriminaliteti?

Ženske pri nas so si zelo različne in je pravzaprav težko opisati tipično obsojenko. Večinoma so jih v odklon spodbudili nefunkcionalni odnosi v družini ali partnerski zvezi, osebne motnje, travme zaradi zlorab. Najpogosteje se težave pojavijo v primarni socializaciji. Veliko je tudi žensk, ki so bile v preteklosti spolno zlorabljene in odvisnice od drog.

Koliko je duševnih stisk (psihičnih motenj) med obsojenkami?

Duševnih stisk je veliko, povezane so s spoprijemanjem s trenutno situacijo ali na pretekle življenjske izkušnje. Prepoznavamo velik delež osebnostnih motenj, razpoloženskih motenj (depresivnost, anksioznost), motenj povezanih s travmo ali stresom.

Psihiatrija iz zdravstvene ustanove prihaja enkrat na dva tedna.

Se je pri vas pojavil kakšen poskus samopoškodovanja ali gladovna stavka? Kako pristopate?

Samopoškodbe so dokaj pogoste, pri nas jih je približno 10 letno. V teh primerih naredimo oceno ogroženosti in določimo ukrepe za preprečevanje samopoškodovalnega vedenja. Osebi nudimo nekoliko več pozornosti in pomoči, predvsem v obliki razgovorov. Spodbujamo skrb zase in razbremenilne dejavnosti. Če je potrebno določimo redni nadzor ali odvzem nevarnih predmetov.

Resne gladovne stavke so zelo redke.

Kakšne so sankcije ob neupoštevanju hišnega reda zapora?

Obsojenke, ki ne upoštevajo hišnega reda ne pridobijo ugodnosti (npr. podaljšan obisk, prosti izhodi) ali izgubijo že pridobljene ugodnosti.

Kako pri vas naslavljate osebe v zaporu (po imenu in priimku, uporabite kdaj besedo »zapornica« – kakšen vpliv ima ta izraz na priprto osebo)? Ali socialna vloga posameznika vpliva na agresivno obnašanje?

Naslavljam jih po imenu in priimku, lahko tudi samo priimku ali samo imenu.

Po statusu so v zavodu obsojenke (prestajajo zaporno kazen) in pripornice (še poteka postopek na sodišču).

Vprašanje o socialni vlogi se mi zdi precej kompleksno. Menim, da na agresivno vedenje seveda vpliva, poleg tega pa še marsikaj drugega... Do neke mere socialna vloga, ki jo ima nekdo na prostosti, verjetno vpliva na vedenje osebe v zaporu. Zagotovo na agresivno vedenje

pomembno vpliva tudi to, v kakšni pogojih obsojenke prestajajo kazen in odnos zaposlenih do njih (kar je povezano tudi s tem, kako doživljajo svojo vlogo med prestajanjem kazni).

Kaj so po vašem mnenju največje razlike z vidika izražanja in doživljanja agresivnosti med prestajanjem kazni pri moških in ženskah? Ali je agresija v zaporu bolj prisotna pri moških ali ženskah?

Menim, da je pri moških bolj prisotna. Glede na poročila o izrednih dogodkih v ostalih zaporih. Pri ženskah je že v osnovi manjši delež zaprtih oseb, ki so storile nasilna kazniva dejanja.

Kaj je po vašem mnenju namen kazni?

Obsojenke dobijo v času prestajanja kazni priložnost, da se česa novega naučijo, da spremenijo življenjski stil, navadijo dela v skupini, pridobijo nove izkušnje v odnosih, prekinejo stike s staro, običajno problematično socialno mrežo ali pa se v terapevtskem programu odvajajo od drog.

Se vam zdi, da bi moralo biti preživljanje zaporne kazni strožje, težje?

Ne, sistem se mi zdi primeren, saj bi ob bolj represivnem režimu izzvali še več frustracij. Ciljamo, da obsojenke iz zavoda pridejo boljše in spremenijo svoj življenjski slog. Če ljudi zapremo v kletko in ravnamo z njimi kot s kriminalci, je nevarno, da se razvije ali utrdi neprilagojeno vedenje. Na lgu poskušamo ohraniti dostojanstvo in človečnost obsojenk ter upoštevati njihove pravice, ki so z izjemo pravice do svobode enake splošnim človekovim pravicam .